

İLGİLİ ANNE-BABA TUTUMLARI ve DİNDARLIK: ÜNİVERSİTELİ GENÇLER ÜZERİNDE AMPİRİK BİR ARAŞTIRMA

Nurten KIMTER
Yrd. Doç. Dr., Çanakkale 18 Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
nurtenkimter@comu.edu.tr

Öz

Bu araştırmanın konusu, ergenlik çağı gençlerinin dinî inanç ve davranış özellikleri ile anne-babalarının çocuklarına karşı ilgili olma durumları arasındaki ilişkiyi din psikolojisi açısından incelemektir. Bu bağlamda araştırmada öncelikle gençlerin dindarlık profilinin ve anne-babalarının ilgi düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada bir sonraki amaç ise örneklemin ortaya çıkan dindarlık profili ile anne-babalarının ilgi düzeyleri arasındaki ilişki ve etkileşimin tespit edilmesi ve bu ilişkinin dindarlığa bağlı olarak değişiklik gösterip göstermediğinin ortaya çıkarılmasıdır. Ayrıca araştırmada, gençlerin anne-babalarının ilgi düzeylerinin sosyo-kültürel ve demografik faktörlere göre bir farklılık gösterip göstermediğinin araştırılması da hedeflenmiştir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda oluşturulan hipotezleri test etmek için SPSS 10.0 paket programı kullanılmış ve t-testi, korelasyon, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve scheffe testinden yararlanılmıştır. Dindarlık ve ilgili anne - baba tutumlarını iki ana değişken olarak kabul eden araştırmada ölçme aracı olarak “kişisel bilgi formu”, “dindarlık ölçeği” ve “ana-baba ilgisi alt ölçeği” kullanılmıştır. Örneklem tarama yöntemi ve anket tekniği ile gerçekleştirilen araştırma sonucunda anne-baba ilgisi ile dindarlık, aile dindarlığı, sınıf, yaş ve gelir durumu gibi değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde herhangi bir fark ve ilişki görülmezken fakülte, cinsiyet ve eğitim düzeyi ile anne-baba ilgisi arasında anlamlılık düzeyinde fark ve ilişki görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Din, Dindarlık, İlgili Anne-Baba Tutumları, Demografik Faktörler.

CONCERNED PARENT ATTITUDES AND RELIGIOSITY: AN EMPIRICAL STUDY ON UNIVERSITY YOUTHS

Abstract

The objective of this study is to examine the relationships between the religious beliefs and behavior properties of young, adolescent people with the levels of concern of parents with regard to their children in terms of the psychology of religion. To this end, firstly it was aimed to determine the religiosity profiles of youths as well as the levels of concern of parents. The next objective of the study was to determine the relationship and interaction between the religiosity profile put forth and the levels of concern of parents and to put forth whether this relationship changes with regard to religiosity or not. In

addition, another objective of the study was to examine whether the levels of concern of parents changes with regard to socio-cultural and demographic factors or not. SPSS 10.0 package software was used to test the hypotheses of the study and t-test, correlation, single way variance analysis (ANOVA) and Scheffe test were carried out. Religiosity and the level of concern of parents were accepted as the two main variables and "personal information form", "religiosity scale" and "level of concern subscale of parents" were used as measurement tools. At the end of the study whose sampling was carried out via scanning method and survey method, whereas no statistically significant difference was observed between the level of concern of parents and religiosity, class, age and income levels; various statistically significant differences were observed between the levels of concern of parents and faculty, gender and level of education.

Keywords: Religion, Religiosity, Concerned Parent Attitudes, Demographic Factors.

Giriş

Toplumun çekirdeğini oluşturan ailenin en kıymetli ürünü çocuktur. Çocuk dünyaya gözlerini açar açmaz aile içinde ilk gördüğü kimseler anne – baba ve diğer yakınlarıdır. Çocuğun içinde yetiştiği ailede sevgi ve ilgi dolu ebeveynlerin olması onun fizik ve ruh sağlığı, kişilik, karakter gelişimi ve gelecekteki hayata hazırlanmasında olduğu kadar sağlıklı dindar bir kişilik geliştirmesinde de son derece önemlidir.

İslâm dinine göre dünyaya tertemiz ve kusursuz olarak gelen insan yavrusu, iyi bir insan ve tam bir Müslüman olmanın tüm şart ve imkânlarına sahiptir.¹ Bu husus, "Her doğan fitrat üzere doğar, sonra anne - babası onu Yahudi, Hıristiyan, Mecusi (hatta müşrik) yapar"² şeklindeki hadis-i şerifile dile getirilmiştir. İşte çocukta doğuştan var olan bu din duygusunun uyandırılması, şuurlu hale getirilmesi ve geliştirilmesi için öncelikle sevgi ve ilgi dolu bir aile ortamının bulunmasına ihtiyaç vardır.³ Zira anlayışsız, sevgi - ilgi yokluğu ve güven eksikliği olan bir aile ortamında büyüyen bir çocuğa dinî ve manevî değerleri benimsetmek, sağlıklı ve dindar bir kişilik yapısı oluşturmak son derece güçtür. Dolayısıyla seven ve ilgili ebeveyn tutumları çocuğun ruh ve beden sağlığı üzerinde, olumlu bir kişilik yapısı geliştirmesinde etkili olduğu kadar onun dinî inancında, Tanrı tasavvurunda yani dine karşı tutumunda da son derece etkili olmaktadır. Çünkü kişilik gelişiminin en önemli kaynağı olan ve aynı zamanda en etkili eğitim yuvası kabul edilen aile ortamında sağlıklı ve mutlu bir şekilde gelişme imkânı bulan çocuk, anne- babasına olduğu kadar onların benimsediği dinî ve toplumsal değerlere de bağlılık göstermektedir.⁴

¹Hayati Hökelekli, *İslâm Psikolojisi Yazıları*, DEM Yay., İstanbul, 2012, s.281.

² *Buhari*, Cenâiz 79,80,93; *Müslim*, Kader, 22-25.

³ Kemalettin Erdil, *Aile Okulu*, TDV Yay., Ankara, 1991, s.78.

⁴Hayati Hökelekli, *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, DEM Yay., İstanbul, 2009, s.234.

Esasında aile içindeki ilişkilerin temelini anne – babanın birbirlerine karşı tutumları oluşturmaktadır. Ebeveynlerin birbirleriyle sevgi, ilgi ve anlayış çerçevesinde sürdürdükleri karı – koca ilişkisi, ailenin genel atmosferini belirler. Daha sonra bu uyumlu ve sıcak ilişkiler anne – babadan çocuklara doğru yayılarak tüm aileyi kuşatır.⁵ Başka bir deyişle ebeveynlerin birbirlerine karşı ilişki tarzları ve tutumları aynı zamanda çocuklarına karşı olan tutumlarında da belirleyicidir. Anne – baba tutumlarıyla ilgili literatür incelendiğinde en baskıcısından en gevşek tutum sergileyenine kadar bir çok anne – baba tutumundan söz etmek mümkündür. Bununla birlikte çocuk eğitiminde çocuğun tüm davranışlarını denetim altında tutan, otoriter bir anne – baba tutumu kadar, çocuğu tamamıyla kendi haline bırakan, her şeye izin veren aşırı serbest yaklaşım da çocuk yetiştirmede sağlıklı sonuçlar vermemektedir. Bu nedenle çocuk eğitiminde başarının ve sağlıklı iletişimin temel şartı, disiplin ve sevginin bir arada bulunduğu demokratik anne – baba tutumudur.⁶ Anne – babanın çocuklarını sevdiği, ilgilendiği ve benimsediği demokratik ebeveyn tutumunun hâkim olduğu ailelerde ilişkiler, sevgi ve saygıya dayalı olup sorunlar buyruklarla değil karşılıklı konuşularak çözülmeye çalışılır. Gerginlikten uzak, sıcak ve samimî bir aile ortamının bulunduğu bu tür ailelerde herkesin uyacağı kurallar belirlenmiş olup bu kurallara baskı ve korkutma ile değil gönüllü olarak uyulur. Aileyi ilgilendiren konularda çocuklara da söz hakkının tanındığı bu tür ailelerde anne - babalar çocuğun kişiliğine saygı gösterirler ve ondan yaşının üstünde bir olgunluk beklemezler, bağımsız davranışlarını desteklerler. Tatlı sert dediğimiz bir disiplin anlayışının benimsendiği bu tür ailelerde cezaların ılımlı ve eğitici olmasına dikkat edilir. Ayrıca verilen cezaların amacı çocuğu korkutmak ve sindirmek değil ona sorumluluk duygusu kazandırmaktır.⁷ Zira yapılan pek çok araştırmada seven, ilgilenen, çocuğunu benimseyen ve demokratik bir tutuma sahip olan anne - babaların çocuklarının benlik saygılarının ve özgüvenlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca bu tür çocukların daha bağımsız hareket ettikleri,⁸ kısacası ruhen daha sağlıklı oldukları ve sağlam bir kişilik geliştirdikleri tespit edilmiştir. Diğer taraftan psiko-sosyal açıdan ve fizyolojik bakımdan problemlili olan çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarda yeterince sevgi, şefkat ve ilgi görmemiş, kardeşleri arasında farklı muameleye tâbi tutulmuş, sağlıklı olmayan bir aile ortamında yetişmiş olan çocukların sağlıklı, dengeli ve uyumlu bir kişilik yapısı geliştiremedikleri ve hatta suç işlemeye daha yatkın oldukları gözlenmiştir.⁹ Ayrıca babasızlık veya ilgisiz, etkisiz hatta sert bir baba çocuğun sosyalleşmemesinde ve korunma duygusunun gelişmemesinde etkili olduğundan bu tür çocukların söz konusu problemleri çözmek için dine ya da

⁵ Atalay Yörükoğlu, *Çocuk Ruh Sağlığı*, Özgür Yayınevi, 17.bsk., İstanbul, 1992, s.127.

⁶ Hayati Hökelekli, *a.g.e.*, s.195

⁷ Atalay Yörükoğlu, *Gençlik Çağı*, Özgür Yayınevi, 10.bsk., İstanbul, 1998, ss.152-154.

⁸ Yörükoğlu, *a.g.e.*, s.144.

⁹ Erdil, *a.g.e.*, s.58; Yörükoğlu, *Çocuk Ruh Sağlığı*, s.183.

din değiştirmeye teşebbüs ettikleri görölmektedir. Bu nedenle araştırmalarda, din değiştiren gençlerin ve yetişkinlerin din değiştirmelerinde ailelerindeki mutsuz çocukluk yaşantılarının etkisi olduğu tespit edilmiştir.¹⁰Esasında Batı'da yapılan araştırmalarda da din değiştiren kimselerin geçmiş yaşantılarında aileleriyle ciddî anlamda sorunlar yaşadıkları, genellikle bu tür bireylerin baskıcı, otoriter, sürekli olarak çatışma ve kavgaların olduğu ailelerden geldiği, mutsuz, sevgi, ilgi ve anlayıştan yoksun bir şekilde yetiştikleri anlaşılmaktadır.¹¹

Bir toplumdaki ailelerin çocuklarına karşı tutumları, çocukların din algısı ve Tanrı tasavvurlarında hatta başka bir dine yönelmelerinde etkili olduğu gibi o toplumdaki insanların yaşam biçimleri, dinleri ve kültürleri de çocuk yetiştirme anlayışlarında ve yöntemlerinde belirleyici olabilmektedir.¹² Çünkü din, içinde ortaya çıktığı toplumun yapısını ve kültürünü etkilediği gibi ailede ebeveynlerin çocuklarına karşı olan tutumlarını da etkilemektedir. Benzer şekilde din ve ailedeki ebeveyn tutumları içinde bulunduğu toplumun sosyo-kültürel yapısından da etkilenmektedir. Bu nedendir ki birbirinden farklı pek çok dinsel yaşantı biçimi ve ebeveyn tutumu mevcuttur. Dolayısıyla bir toplumdaki dinî inanç sistemi ve dinsel yaşantı biçimleri ile ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları arasında karşılıklı bir etkiden söz edilebilir. Başka bir deyişle ilgili ve seven anne - baba tutumları ile din ve dindarlık arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Ayrıca Morgan'ın ifade ettiği gibi tutumların oluşmasında etkili olan bir diğer faktör de eğitimidir. Zira ona göre tutumların oluşmasında eğitimin etkisi, anne- babaların politik ve dinî inançlarının etkisi kadar güçlüdür.¹³ Dolayısıyla eğitim faktörünün de, gerek dinî tutumların gerekse ebeveyn tutumlarının oluşmasında son derece etkili olduğu söylenebilir.

İnananlara bir yaşam tarzı sunan kutsal kitaplarda, sosyal bir varlık olan insanın diğer varlıklarla olan ilişkilerini düzenleyen birtakım kuralların (aile hayatı, miras, boşanma, akrabalar arası ilişkiler vs.) yer aldığı görölmektedir. İslâm dininin temel kaynakları Kur'an-ı Kerim ve hadislerde insanın başta Allah olmak üzere, ailesi, yakın akrabaları ve diğer insanlarla ilişkilerinin nasıl olması gerektiğini düzenleyen pek çok ayet ve hadise rastlamak mümkündür.¹⁴ Esasında İslâm dininin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda kainatı yaratan Yüce Allah'ın tüm varlıkları yarattıktan sonra onları başıboş kendi hallerine bırakmayıp canlı-cansız yarattığı her

¹⁰ Ali Köse, Ali Ayten, *Din Psikolojisi*, Timaş Yay., 3.bsk., İstanbul, 2013, ss.145-147.

¹¹Ali Köse, *Neden İslâm'ı Seçiyorlar?*, İz Yayıncılık, 3.bsk., İstanbul, 2012, ss.50-53; Hökelekli, *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, s.230.

¹²Yörükoęlu, *a.g.e.*, s.183.

¹³ Clifford T. Morgan, *Psikolojiye Giriş*, Çevirenler. Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yay., Ankara, 1988, s.376.

¹⁴ Tahrir,6; İsrâ,23-25; Bakara, 187; Ahzab,28-34; Enfal,128;Buhari, Cum'a 11 vb.

şeyle sürekli bir ilişki içerisinde olduğu¹⁵ ve onlarla ilgilendiği, onları kendi kaderlerine terk etmediği açık bir şekilde görülmektedir. Dolayısıyla Allah'ın kendi ruhundan üflediği, sıfatlarını sınırlı bir şekilde de olsa kendisinde bulunduran, yeryüzünü emrine verdiği insana da canlı-cansız kainattaki tüm varlıklarla ilgilenme, onlarla bir şekilde iletişim içerisinde olma, onlara zarar vermeme, onları faydalı amaçlar uğruna kullanma hak ve sorumluluğunu yüklemiştir.¹⁶ Bu nedenle İslâm dinine göre insan, etrafındaki tüm varlıklarla ilgili ve onlardan sorumlu olan bir varlıktır. Dolayısıyla inanan insan için ilgisizlik diye bir şey söz konusu olamaz. İnsanın bireysel ve toplumsal hayata yönelik ilişkilerinde birtakım kurallar getiren İslâm dini, insanlarla olan ilişkilerde sevgi, saygı, şefkat ve hoşgörü gibi faziletleri esas ölçü olarak kabul etmektedir.

Hemen hemen tüm toplumlarda aile kurumu din temellidir. Dolayısıyla başta eşler olmak üzere aile içinde yaşayan bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri beşerî ve hukukî olduğu kadar din kurallarıyla da düzenlenmiştir. Dolayısıyla aile kurumuna çok büyük önem veren ve evlenmeye gücü yetenleri aile kurmaya teşvik eden İslâm dinine göre de hem eşlerin birbirlerine karşı hak ve sorumlulukları hem de çocuklarına karşı sorumlulukları açık bir şekilde ortaya koyulmuştur. Dinimize göre çocukların anne – babaları üzerindeki en önemli hakları, anne –babaları tarafından kendilerine yeterince ilgi, sevgi ve şefkat gösterilmesi ve çağın gereklerine göre hem maddî hem de manevî bilgilerle yetiştirilmeleridir.¹⁷ Zira anne – babanın çocuğuna karşı olan sevgisi, ilgisi ve şefkati Yüce Allah'ın onların kalbine kendi sevgisinden nakşettiği kutsal sevgi motifi sebebiyledir.¹⁸ Başka bir deyişle İslâm dinine göre gerek kadın gerekse erkek, çocuk sevgisini de içine alan bir yaratılışla yaratılmışlardır. İşte ebeveynlerin çocuk yetiştirmeleri, çocuğa sevgi ve şefkat göstermeleri, ciddi bir şekilde onunla ilgilenmeleri, onun sıkıntı ve eziyetlerine sabır ve tahammül göstermeleri bedenî ve ruhî ihtiyaçlarını karşılamak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamaları yaratılıştan sahip oldukları çocuk sevgisi sayesinde.¹⁹ Kur'an-ı Kerim'in değişik ayetlerinde insanın doğasında çocuklara karşı bir sevgi duygusu olduğundan söz edildiği gibi²⁰ Hz. Peygamber'in hayatı incelendiğinde de onun hem kendi çocuklarına hem de diğer çocuklara karşı olan sevgisi, ilgisi ve şefkati çok bariz bir şekilde görülmektedir.²¹

Özetle söylemek gerekirse genelde tüm ilâhi dinlerin ve özelde İslâm dininin aile kurumuna büyük bir kudsiyet atfettikleri, çocuk yetiştirmeyi

¹⁵ Bkz. Bakara,40; Sebe,40-41;Enbiya,69.

¹⁶ Bkz.Ahzab,72.

¹⁷ Erdil, *a.g.e.*, s.36.

¹⁸ Erdil, *a.g.e.*, s.40.

¹⁹ Beyza Bilgin, *İslâm ve Çocuk*, DİB Yay., 4.bsk., Ankara, 2000, s.37.

²⁰Tâhâ, 39;Al-i İmran,36,38; İbrahim,35,40; Bakara, 128.

²¹ *Buhari*, Fedilu's- Sahabe, *Tirmizi*, Menâkıb 9; *Buhari*, İlim 18.

evliliğin esas gayesi olarak gördükleri ve ailede ebeveynlerin çocuklarına karşı sevgi ve şefkat dolu, ilgili ve sorumlu bir tutum sergilemeleri yönünde telkinlerde bulduklarını söyleyebiliriz. Bununla birlikte dinin değişik coğrafya ve kültürlerden etkilenmesi, değişik kişilik özelliklerine ve zihin yapısına sahip kimselerce değişik şekillerde algılanması ve yorumlanması sonucunda ortaya çıkan farklı dinsel yaşantı biçimlerinin (dindarlığın), ailede ebeveynlerin çocuklarına karşı ilgili ve sevecen bir tutum sergilemesi yönünde her zaman olumlu bir etkisi olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira çoğu zaman ebeveynlerin çocuklarına karşı olan tutumlarında inandıkları dinin kurallarından ziyade içinde yaşadıkları toplumun kültür ve geleneğinin belirleyici olabildiği görülmektedir. Diğer taraftan günümüzde sanayileşme, şehirleşme ve modernleşmeyle birlikte yaşanan sekülerleşme sonucunda kurumsal dindarlığın rasyonalist ve pozitivist bakış açılarıyla sorgulanması sonucunda din ve dindarlığın da biçim ve şekil değiştirdiği, kurumsal dindarlığın ivme kaybettiği ve bireysel dindarlık eğilimlerinde bir artışın görüldüğü, sonuç itibarıyla da dinin bireyin zihniyetini ve ahlâkını şekillendirici etkisinin zayıfladığı ya da kaybolduğu gözlenmektedir.²² Dolayısıyla bu tür bir dindarlık anlayışının ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkilerine ve onlara karşı sergiledikleri tutumlara da etki ettiği söylenebilir.

Bu bağlamda evliliği teşvik edip aile kurumuna büyük önem veren, çocuk yetiştirmeyi ailenin temel amaçlarından birisi olarak gören, aile içi ilişkileri düzenleyici pek çok kural getiren İslâm dininin yaşandığı günümüz toplumunda, ebeveynlerin çocuklara karşı ilgili ve sevgi dolu bir tutum sergilemelerinin çocukların ve gençlerin dinsel yaşantı biçimleri (dindarlıkları) ve öznel dindarlık algıları üzerinde ne derece etkili olduğunun araştırılması bir merak konusu olmuş ve bu konuda bizi araştırmaya sevk etmiştir. Zira yapılan literatür araştırmasında anne - baba tutumlarının pek çok değişkenle ilişkisini inceleyen çok sayıda araştırma bulunmasına rağmen dindarlıkla ilişkisini ele alan araştırmalara pek rastlanmamıştır.

Bu bağlamda araştırmamızda, üniversiteli gençlerin anne-babalarının çocuklarına karşı ilgili olma düzeyleri ile çocukların dindarlık düzeyleri arasında nasıl bir ilişki olduğunun araştırılması temel problem olarak kabul edilmiş ve böylece din psikolojisi literatürüne küçük de olsa bir katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

A. Konu, Amaç ve Yöntem

1. Araştırmanın Konusu, Amacı, Hipotezleri ve Sınırlılıkları

²² Hasan Kayıklık, "Değişen Dünyada Birey, Din ve Dindarlık," Ü.Günay - C. Çelik (Ed.), Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi içinde, Karahan Yayınevi, Adana, 2006, ss.157-174; C. Çelik, "Kentsel Dindarlık: Kentlilik Tecrübelerinde Farklılaşan Dindarlıklar," Ü. Günay-C.Çelik (Ed.), Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi içinde, ss.81-111; Ali Köse, "Sekülerden Kutsala Yolculuk," A.Köse (Ed.), Sekülerizm Sorgulanıyor içinde, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002, ss.123-222.

Araştırmanın konusu, üniversiteli gençlerin dinî inanç ve davranış özellikleri ile anne-babalarının çocuklarına karşı ilgili olma düzeyleri arasındaki ilişkiyi din psikolojisi açısından incelemektir. Dolayısıyla araştırmanın amacı, ergenlik çağı gençlerinin dinî inanç ve davranış özellikleriyle anne-babalarının çocuklarına karşı ilgili olma durumları arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını, varsa bunun ne tür bir ilişki olduğunun araştırılmasıdır. Ayrıca sosyo – kültürel ve demografik faktörlere göre ebeveynlerin çocuklarına karşı ilgili olma düzeylerindeki farklılıkların ortaya çıkarılması da hedeflenmiştir.

Araştırmada temel olarak anne-babaların ilgili olma durumlarının gençlerin dindarlıklarını olumlu yönde etkilediği düşüncesinden hareket edilmiştir. Bununla birlikte söz konusu olan din değil de dindarlık olduğunda bu hususun her zaman her yerde doğru olacağı iddia edilemez. Her şeyden önce din ve dindarlık birbirinden farklı kavramlardır. Çünkü dinin beşeri alanla teması geçmesinden farklı dindarlık türleri ortaya çıktığı gibi dindarlığın da pek çok boyutları vardır.²³ Din, birey ve toplum hayatını düzenleyen dikey ve yatay ilişkiler sistemi içerisinde varlığını sürdürdüğü için dindarlık anlayışı, bir dinin iman esaslarının ve ibadet uygulamalarının kişilerin ve toplumun gündelik hayatına doğrudan ve dolaylı olarak yansımalarıdır.²⁴

Araştırmada öncelikle örneklemin dindarlık profilinin ve anne-babaların çocuklarına karşı ilgili olma düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada bir sonraki amaç ise örneklemin ortaya çıkan dindarlık profili ile anne-babalarının ilgi düzeyleri arasındaki ilişki ve etkileşimin tespit edilmesi ve bu ilişkinin dindarlığa bağlı olarak değişiklik gösterip göstermediğinin ortaya çıkarılmasıdır. Ayrıca araştırmada araştırmaya katılan gençlerin anne-babalarının çocuklarına karşı ilgili olma düzeylerinin sosyo-kültürel ve demografik faktörlere göre bir farklılık gösterip göstermediğinin araştırılması da hedeflenmiştir.

Dindarlık ve anne-baba ilgisini iki ana değişken olarak kabul eden araştırmada sınanmak üzere geliştirilen hipotezler şunlardır:

Hipotez 1: Üniversiteli gençlerin Dindarlık Ölçeği'nden ve Ana-Baba İlgisi Alt Ölçeği'nden aldıkları puanlar yüksek olacaktır.

Hipotez 2: Üniversiteli öğrencilerin sosyo-kültürel ve demografik özelliklerine göre anne-babalarının ilgi düzeylerinin farklılaşacağı ve bunların arasında anlamlı birtakım ilişkilerin olacağı öngörülmektedir.

Hipotez 3: Gençlerin dinî yaşantı biçimleri (dini inanç, ibadet, etki boyutları) / dindarlık seviyeleri ve öznel dindarlık algıları ile anne-

²³ Asım Yapıcı, *Ruh Sağlığı ve Din*, Karahan Yay., Adana, 2007, s.163.

²⁴ Veysel Uysal, *Türkiye'de Dindarlık ve Kadın*, Çamlıca Yay., İstanbul, 2003, s.137.

babalarının ilgi düzeyleri arasında anlamlılık düzeyinde ve pozitif bir ilişki vardır.

Ayrıca araştırmada, kullanılan veri toplama araçlarının ilgili olduğu özellikleri ölçtüğü, katılımcıların ciddî ve samimî cevaplar verdikleri düşünülmektedir. Bununla birlikte araştırmanın, üzerinde araştırma yapılan örneklem grubu, kullanılan ölçme araçlarının ölçtüğü kapsam, katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri cevaplar ve araştırmanın yapıldığı zaman dilimi ile sınırlı olduğunu söyleyebiliriz.

2. Araştırmanın Yöntemi, Evreni, Örneklemi ve Kullanılan Ölçekler

Üniversiteli gençlerin dindarlık durumları ile anne-babalarının çocuklarına karşı ilgi düzeyleri arasındaki ilişkiyi sosyo-psikolojik metot ve tekniklerle incelemeyi amaç edinmiş olan araştırmamızda çok boyutlu dindarlık yaklaşımı benimsenmiştir. Çünkü İslâm'ın şekillendirdiği dindarlığın en önemli yönlerinin Glock'un öne sürdüğü beş boyutta²⁵ (inanç, ibadet, tecrübe, bilgi, etki) kendisini gösterdiği düşünülmektedir.

Dolayısıyla araştırmada dindarıktan kasıt, öğrencilerin bağlı olduğu İslâm dininin inanç, ibadet ve etki boyutlarının bütünü ile öznel dindarlık algılarıdır. Belli bir grubun özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan çalışmalara survey (örneklem tarama) denmekte ve tarama araştırmaları genellikle anket tekniği kullanılarak en iyi şekilde gerçekleştirilebilmektedir.²⁶ Bu bağlamda temel bakış açısı itibarıyla nicel ve korelasyonel bir araştırma şeklinde belli bir amaca yönelik olarak bir model doğrultusunda planlanmış olan araştırmamız, survey (örneklem tarama) yöntemi ve anket tekniği ile gerçekleştirilmiş olup bu araştırmada kullanılan anket tekniği kota örneklemeyle oluşturulmuş ve basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle (simple random sampling) uygulanmıştır. Örneklemede temel alınan birimlerin örneklem için seçilme olasılıklarının eşit ve birbirlerinden bağımsız olması anlamına gelen basit seçkisiz örnekleme yönteminde tüm birimlerin örneklem için seçilme olasılıkları eşit olduğundan evren değerlerinin daha güçlü bir şekilde tahmin edilmesi mümkün olmaktadır.²⁷ Araştırmada evren olarak ÇOMÜ ve Uludağ Üniversitelerinde öğrenim gören öğrenciler kabul edilmiştir. İlgili üniversitelerin değişik fakülte ve bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerden basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilmiş olan 800 öğrenci araştırmanın örneklemini teşkil etmiş, fakat veri ayıklama işlemlerinden sonra bunlardan sadece 632'si istatistiksel olarak değerlendirmeye alınmıştır.

²⁵ Charles Y. Glock and Redney Stark, *Religion and Society in Tension*, Chicago, 1965, pp.18-21.

²⁶ Şener Büyüköztürk, Ebru Kılıç Çakmak, Özcan Erkan Akgün, Şirin Kradeniz, Funda Demirel, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 13.bsk., Pegem Akademi Yay., Ankara, 2012, ss.12-15.

²⁷ Büyüköztürk ve arkd., a.g.e., ss.83-85.

Örneklem grubu, üniversite sürecinin her basamağını temsil etmesi açısından hazırlık, 1.,2.,3., ve 4. sınıftan öğrencileri kapsamaktadır. Araştırmada veri toplama amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”, “Dindarlık Ölçeği” ve “Ana-Baba İlgisi Alt Ölçeği” kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu, örneklem grubunun sosyo-demografik ve kültürel özelliklerine (fakülte, sınıf, yaş, gelir durumu, eğitim durumuna) ilişkin bilgiler toplamak için hazırlanmıştır.

Günümüzde dindarlıkla ilgili ampirik araştırmalarda sıklıkla çok boyutlu dindarlık anlayışı benimsenmektedir. Dolayısıyla Glock'un dindarlığın çok boyutlu olduğu kuramının Müslüman bir toplumda da geçerli olduğu varsayımından hareketle araştırmamızda da çok boyutlu dindarlık yaklaşımı benimsenmiştir. Böylece başlangıçta Din psikolojisi ve Din Sosyolojisi ile ilgili araştırmalarda kullanılan Dindarlık Ölçekleri de²⁸ incelenerek 25 sorudan oluşan 5 boyutlu (inanç, ibadet, tecrübe, bilgi ve etki) dindarlık ölçeği hazırlanmıştır. Ancak söz konusu ölçekle ilgili olarak gerçekleştirdiğimiz faktör analizleri ve değerlendirmeler sonucunda ölçek maddelerinin sayısı 24'e, boyutların sayısı 3'e düşürülmüştür.

Likert tipinde hazırlanmış olan “Dindarlık Ölçeği” ile ilgili olarak yapılan faktör analizleri ve iç tutarlılık testleri sonucunda, ilgili ölçeğin ülkemiz koşullarında güvenilir ve geçerli sonuçlar vereceği, dolayısıyla yeterli bir ölçüm aracı olduğu kanaatine varılmıştır (Barlett chi-square = 8648, 033; p = 0,000; Varyans % 58,140; Cronbach Alpha = 0,9369; KMO = 0,961).En yüksek 96 (24 x 4) ve en düşük 24 (24 x 1) puan alınabilen dindarlık ölçeğinden alınan yüksek puanlar dindarlık düzeyinin yüksek, düşük puanlar ise dindarlık düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Kişinin kendi gözünde kendi dindarlığını değerlendirmesi şeklinde ifade edebileceğimiz öznel dindarlık algısı ise “kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?” şeklindeki soruya verilen cevaplara göre tespit edilmiştir.

Araştırmada öğrencilerin anne-babalarının ilgi düzeylerini ölçmek için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin 'Ana-baba İlgisi Alt Ölçeği' kullanılmıştır. 1963 yılında Morris Rosenberg tarafından geliştirilen ve Fusun Çuhadaroğlu tarafından güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları yapılarak Türk kültürüne uyarlanan ölçek çoktan seçmeli 63 soru ve 12 alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçekle ilgili yapılan güvenilirlik çalışmaları sonucunda Ana-baba İlgisi Alt

²⁸ Bkz. Örneğin; Veysel Uysal, “İslâmi Dindarlık Ölçeği Üzerine Bir Pilot Çalışma”, *İslâmi Araştırmalar*, VIII, sy.3-4, Ankara, 1995, ss.263-271; M. Emin Köktaş, *Türkiye’de Dini Hayat: İzmir Örneği*, İşaret Yay., İstanbul, 1993; Veysel Uysal, *Türkiye’de Dindarlık ve Kadın*; Recep Yaparel, “Yirmi-Kırk Yaşlar Arasında Kişilerde Dini Hayat ile Psiko-Sosyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), A.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1987; A. Ulvi Mehmedoğlu, “Dindarlarda ve Dindar Olmayanlarda Kişilik Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1999; Naci Kula, *Din ve Kimlik, Ayışığı* Kitapları, İstanbul, 2001 vb. çalışmalar.

Ölçeği ile ilgili değişmezlik katsayısı ya da güvenilirlik oranı 0,51 olarak bulunmuştur. Toplamda 7 maddeden (soru) oluşan ve her bir doğru cevap için 1 puan verilen Ana-baba İlgisi Alt Ölçeği'nden 0-7 arası puan alınmaktadır. Buna göre 0-2 arası puan anne-baba ilgisinin çok, 3-4 arası puan orta derecede ve 5-7 arası puan ise ilginin az olduğunu göstermektedir. Araştırmancının ham verilerinin, başlangıçta oluşturulan hipotezlere uygun olarak analiz edilmesinde ve çözümlenmesinde SPSS 10.0 paket programı kullanılmış ve elde edilen bulgular tablolar halinde düzenlenmiştir.

B. Bulgular ve Yorum

1. Ankete Katılan Öğrencilerin Sosyo-kültürel ve Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan üniversiteli gençlerin psiko-sosyal ve kültürel özelliklerini ortaya çıkarmaya yarayan sosyo-demografik özellikler, anketin ilk kısmında kişisel bilgi formunda yer alan ve katılımcıların "fakülte, sınıf, cinsiyet, yaş, gelir durumu, anne-babanın eğitim durumu, anne-babanın yaşayış biçimi, din eğitimi alıp almama durumu vb. gibi hususları sorgulayan sorulardan elde edilen cevaplara göre belirlenmiştir.

Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin fakülteye göre dağılımına bakıldığında, ÇOMÜ Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin sayı ve oran bakımından ilk sırada (217 kişi; %34,3) yer aldığını, bunu daha sonra sırasıyla ÇOMÜ Fen-Edebiyat Fakültesi (161 kişi; %25,5), ÇOMÜ İlahiyat Fakültesi (64 kişi; %10,1), Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (57 kişi; %9), ÇOMÜ Meslek Yüksek Okulu (56 kişi; %8,9), ÇOMÜ Ziraat Fakültesi (46 kişi; %7,3)'deki öğrencilerin takip ettiği ve ÇOMÜ Mühendislik-Mimarlık Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin ise sayı ve oran bakımından en son sırada yer aldığı görülmektedir (31 kişi; %4,9).

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf bazındaki dağılımlarına bakıldığında öğrencilerin büyük çoğunluğu (202 kişi; %32), fakültelerin 1. sınıfında öğrenim gördüğü, daha sonra bunları sırasıyla 3.sınıfta (148 kişi, %23,4), 2.sınıfta (146 kişi; %23,1) ve 4. sınıfta (132 kişi, %20,9) öğrenim gören öğrencilerin takip ettiği görülmektedir. Araştırmaya katılan en az sayıdaki öğrenci grubunun (4 kişi; %0,6) hazırlık sınıfında öğrenim gören öğrencilere ait olduğu, bunun sebebinin ise pek çok fakülte hazırlık sınıfının bulunmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Yine araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet bakımından %50,9'u (322 kişi) bayan, %48,9'u (309 kişi) ise erkekler teşkil etmiş olup katılımcılardan birisinin bu soruyu cevapsız bıraktığı görülmüştür. Diğer taraftan yaş değişkeni bakımından öğrencilerin durumuna göz atıldığında 17-21 yaş arası ergenlerin çoğunlukta olduğu (355 kişi; %56,2) bunları sırasıyla 22-26 yaş arası gençlerin (262 kişi; %41,5) ve en son olarak da 27-31 yaş arası kişilerin (14 kişi; %2,2) izlediğini söyleyebiliriz. Araştırmaya 32 yaş ve üzerinde olan sadece bir kişinin katıldığı gözlenmiştir.

Araştırmaya katılan gençlerin ailelerinin gelir durumlarına bakıldığında, öğrencilerin büyük çoğunluğu (363 kişi ; %57,4) gelir durumu bakımından orta halli ailelerden geldiği gözlenmektedir. Aileleri zengin olan öğrencilerin oranı ise % 34,3 (217 kişi) 'tür. Araştırmada fakir ailelerden gelen öğrencilerin sayı ve oran bakımından (52 kişi; % 8,2) en küçük grubu teşkil ettiği görülmektedir.

Annelerinin eğitim düzeyleri dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun (256 kişi ; % 40,5) annesinin ilkökul mezunu olduğu görülmektedir. Daha sonra bunları sırasıyla anneleri lise ve dengi okul mezunu olanlar (129 kişi; % 20,4), ortaokul mezunu olanlar (98 kişi; %15,5) ve yüksekokul ya da fakülte mezunu olanların (57 kişi; % 9) izlediği görülmüştür. Gençlerden annesi sadece okur-yazar olanların oranı % 8,4 (53 kişi) iken annesi hiç okuma-yazma bilmeyenlerin oranı ise % 6,2 (39 kişi)'dir. Görüldüğü üzere annesi hiç okuma-yazma bilmeyen öğrencilerin oranı her ne kadar en küçük grubu oluştursa da ülkemizde eğitim-öğretim hakkını elde edememiş kadın sayısının azımsanmayacak sayıda olduğunu söyleyebiliriz.

Öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri bakımından nasıl bir dağılım gösterdiklerini anlamak için araştırma sonuçlarına göz attığımızda, araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun (202 kişi; %32) babalarının ilkökul mezunu olduğu görülmektedir. Daha sonra bunları sırasıyla babaları lise ve dengi okul mezunu olanlar (171 kişi; % 27,1), yüksekokul ya da fakülte mezunu olanlar (139 kişi; % 22) ve ortaokul mezunu olanların (92 kişi; %14,6) izlediği görülmektedir. Üniversite öğrencilerinden babaları sadece okur-yazar olanların oranı % 3,2 (20 kişi) iken babası hiç okuma yazma bilmeyenlerin oranı ise % 1,3 (8 kişi) tür. Görüldüğü üzere babası hiç okuma-yazma bilmeyen öğrenciler, sayı ve oran bakımından yine en küçük grubu oluşturmasına rağmen bu oranın annelerin oranından (% 6,2) bir hayli düşük olduğu görülmektedir.

Anne-babanın yaşantı biçimleri dikkate alınarak öğrencilerin durumuna göz atıldığında, araştırmaya katılan üniversiteli gençlerin büyük çoğunluğunun (584; % 92,4) anne-babalarının birlikte yaşadıkları gözlenmektedir. Anne-babası boşanmış olanların oranı % 1,3 (8 kişi) iken anne-babası ayrı yaşayanların oranı ise % 0,9 (6 kişi) dur. Diğer taraftan anne ya da babasından birisi ya da her ikisi vefat etmiş olan öğrencilerin oranı ise % 5,4 (34 kişi) tür.

Gençlerin din eğitimi alıp almama durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında, araştırmaya katılan üniversiteli öğrencilerin büyük çoğunluğunun (330 kişi; % 52,2) hayatlarının bir döneminde din eğitimi aldıkları görülmüştür. Diğer taraftan hayatlarının bir döneminde kısmen de olsa din eğitimi aldıklarını ifade eden öğrencilerin oranı % 41 (259 kişi) iken hiç din eğitimi almadıklarını belirtenlerin oranı ise en küçük grubu (% 6,5;

41 kişi) teşkil etmektedir. Bununla birlikte araştırmaya katılan iki öğrenci ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Din eğitimi alıp almama durumları ile yakından ilişkili bir husus olan din eğitiminin nereden ve kimden alındığı sorusuna verilen cevaplara göre öğrencilerin profiline göz atıldığında, üniversite gençlerden din eğitimi aldıklarını belirtenlerin büyük çoğunluğunun (252 kişi; % 39,9) din eğitimlerini resmi eğitim kurumlarındaki Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinden aldıkları görülmektedir. Daha sonra sırasıyla bunları din eğitimi veren kurum ve kuruluşlardan (İHL, İlâhiyat Fakültesi gibi) aldıklarını belirtenler (189 kişi; % 29,9) ile aile ve yakın çevreden aldıklarını ifade edenler (137 kişi; % 21,7) izlemektedir. Bu soruya “diğer “ sıklıkla işaretleyerek cevap verenler ise sayı ve oran bakımından en küçük grubu (21 kişi; % 3,3) teşkil etmektedir. Dolayısıyla araştırmamızda % 3,3'lük bir öğrenci grubunun din eğitimlerini dini cemaatler, dini içerikli yayın ve programlar ve yaz kursları gibi yerlerden aldıkları anlaşılmaktadır. Diğer taraftan araştırmaya katılan gençlerin % 5,2 si (33 kişi) ise bu soruya cevap vermemeyi tercih etmişlerdir ki, bunların din eğitimi almadıklarını ifade eden grubu temsil ettiği düşünülmektedir.

Son olarak da öğrencilerin ailelerini dindarlık bakımından nasıl değerlendirdiklerine yani öznel aile dindarlığı bakımından öğrencilerin durumuna göz atıldığında, araştırmaya katılan gençlerin yarısından fazlasının (330 kişi; % 52,2) ailelerini ‘dindar’ olarak nitelendirdikleri görülmüştür. Daha sonra bunları sırasıyla ailelerinin ‘biraz dindar’ olduğunu belirtenler (208 kişi; % 32,9) ile ‘dindar olmadığını’ ifade edenlerin (55 kişi; % 8,7) takip ettiği gözlenmiştir. Bununla birlikte araştırmaya katılan gençlerden ailelerini ‘çok dindar’ olarak algılayanların (39 kişi; % 6,2) ise sayıca ve oran bakımından en küçük grubu teşkil ettiği görülmüştür.

2. Üniversiteli Gençlerin Dindarlık Seviyeleri ve Anne-Babalarının İlgili Düzeylerine İlişkin Bulgular

Tablo 1’de görüldüğü üzere, öğrencilerin dindarlık boyutlarındaki puan ortalamaları bakımından en yüksek ortalamanın dinî inanç boyutunda olduğu (3,6168), daha sonra bunu dini etki (3,1809) ve ibadet boyutundaki (2,6875) ortalamaların takip ettiği görülmektedir.

Bu durumda gençlerde dinî inançları benimseme ve bunlara bağlılık göstermenin bir hayli önemli olduğu, ayrıca onlarda dinî inanç ve kanaatlerin etkisinin de yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Diğer taraftan onların dinî ibadetleri yerine getirme hususunda aynı derecede dindar olduklarını söylemek pek mümkün değildir.

Tablo 1. Tüm Öğrencilerin Dindarlık Boyutlarındaki Aritmetik Ortalamaları

Dindarlık Boyutları	N	Ortalama	Std. Sapma
İnanç Boyutu	632	3,6168	0,5537
İbadet Boyutu	632	2,6875	0,7397
Etki Boyutu	632	3,1809	0,8136

Öznel dindarlık algısı ile ilgili olarak kendilerine yöneltilen soruya verdikleri yanıtlara bakıldığında, öğrencilerin yaklaşık yarısına yakını (% 47,6) kendilerini 'dindar' olarak gördüklerini, azımsanmayacak oranda bir öğrenci grubu (% 35,1) ise kendilerini 'biraz dindar' olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Diğer taraftan % 10,4 oranında bir öğrenci grubu kendilerini dindar olarak görmediklerini ifade ederken % 6,8 oranında küçük bir öğrenci grubu ise kendilerinin 'çok dindar' olduklarını ifade etmişlerdir.

Günümüz insanının dindarlığında olduğu gibi üniversiteli gençlerin dindarlıklarında da hem dini inançları benimseme ve bunlara bağlanma hem de bu inanç esaslarının onların günlük yaşamlarına ve sosyal ilişkilerine büyük ölçüde etki ettiği tespit edilmiştir. Nitekim 10 ülkede liseli gençler üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada da gençlerin "kendimi inanan birisi olarak kabul ediyorum" şeklindeki soruya verdikleri cevaba ilişkin yüzdelik oranlarına bakıldığında, kendini inanan birisi olarak kabul etmede % 97.8 ile Türk gençlerinin ilk sırada yer aldığı onları az bir fark ile Polonyalı (%94.2) ve İrlandalı gençlerin (% 91.9) izlediği tespit edilmiştir. Yine Hırvatistan ve İsraili gençlerde de inanma düzeyinin bir hayli yüksek olduğu gözlenmiştir. Diğer taraftan kendini inanan birisi olarak en az tanımlayanlar arasında ise sırasıyla İsveçli (% 47.6), Finlandiyalı (% 47.9) ve Hollandalı gençlerin (%55.9) yer aldığı, dolayısıyla bu üç ülkedeki gençlerin kendilerini inanan birisi olarak kabul etme oranının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Esasında bu üç ülkenin Avrupa'da en sekülerleşmiş ülkeler olduğu dikkate alındığında bu sonuç son derece anlamlı gözükmektedir. Aynı araştırmada 10 ülkedeki gençlerin dünya görüşlerini oluşturmadaki referans noktalarına bakıldığında, dinî dünya görüşünü birinci sırada onaylayan ülkelerin başında Türkiye, Polonya ve İsrail olduğu görülmüştür. Dinî dünya görüşünü ilk sırada onaylayan bu üç ülkenin simetrik bir şekilde en olumsuz baktıkları dünya görüşünün de aynı olduğu yani ateizm olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan araştırmaya katılan diğer Almanya, Hollanda, İngiltere, Hırvatistan, İrlanda, Finlandiya ve İsveç'li öğrencilerin ilk sırada benimsedikleri dünya görüşünün seküler ve çoğulcu bir dünya görüşü olan pragmatizm olduğu, en olumsuz baktıkları dünya görüşünün ise nihilizm

(hiçcilik) olduğu görülmüştür.²⁹ Benzer şekilde Dünya Hıristiyan Veritabanı tarafından 238 ülkede 13 bin etnik dilden insanlar üzerinde yapılan araştırmalardan elde edilen verilere göre ateistlerin 24 ülke nüfusunun % 0.01'iden daha azını, 100 ülkede bulunanların % 0,1'inden daha azını ve sadece Çin, Letonya, Kuba, Moğalistan, Vietnam vb. gibi 9 ülkedeki insanların nüfusunun % 5'inden daha fazlasını teşkil ettikleri tespit edilmiştir.³⁰

Bununla birlikte araştırma örneklemimizi teşkil eden gençlerin dinin davranış (ibadet) boyutunda aynı derecede dindar olduklarını söylemek mümkün değildir. Nitekim ülkemizde gençler üzerinde dindarlıkla ilgili olarak gerçekleştirilen araştırmalarda da benzer sonuçları görmek mümkündür.³¹ İslâm dini açısından her ne kadar ideal olan iman-amel bütünlüğü olsa da araştırmada tersi yönde bir takım sonuçların ortaya çıkması, yaşanan sekülerleşmenin dinî hayata etkisi şeklinde yorumlanabileceği gibi ergenlik çağından kaynaklandığı da söylenebilir. Çünkü ergenlik çağındaki gençler daha ziyade iş, eş, evlilik vb. hususlara daha fazla yoğunlaştıkları için bu dönemde dinî ibadetleri yerine getirmede bir düşüş yaşanmasına rağmen daha sonraki dönemlerde çocuklarını iyi yetiştirme ve onlara rol model olma kaygısıyla ibadetleri yerine getirmede bir yükseliş gözlenebilmektedir. Ayrıca ergenlik döneminde bağımsızlık duygusunun geliştiği ve buna bağlı olarak otoriteye isyanın atması, gençlerin ibadetlere ve ahlâki davranışlara karşı ilgisiz kalmalarına neden olabilmektedir.³² Diğer taraftan bağımsızlık duygusunun gelişimine paralel olarak başta anne – babası ve etrafındaki diğer insanlara karşı eleştirel bir zihniyet geliştiren genç insan, dindar insanların olumsuz davranışlarına bakarak ibadetlerin hiç bir fayda sağlamadığı düşüncesine de kapılabilmekte ve ibadetleri yerine getirmenin gereksiz olduğu düşüncesine sahip olabilmektedir..³³

Araştırmadan elde edilen bulgulardan da anlaşılacağı üzere gençlerin yaklaşık yarısına yakınının (% 47,6) kendilerini “dindar,” % 35’1’nin kendilerini “biraz dindar”, % 6,8’nin ise “çok dindar” olarak değerlendirmeleri, dindarlığın tüm boyutlarındaki durumlarını göz önünde bulundurarak ortalama bir görüş bildirdiklerini akla getirmektedir.

²⁹ Recep Kaymakcan, “Değer Kavramı ve Gençlerin Dini Değerleri”, *Eğitime Bakış Dergisi*, S.18, 2010(6), ss.14-16

³⁰ D.B Barrett, and T.M. Johnson, (Eds.), World Christian Database, “ Religions (Atheists/Agnostics) by Country” in World Christian Trends, William Carey Library, 2007, <http://www.worldchristiandatabase.org/wcd/esweb.asp?WCI=Results&Query=252>.

³¹Bkz. Ahmet Onay, *Dindarlık Etkileşim ve Değişim*, DEM Yay., İstanbul, 2004, s.162; Uysal, a.g.e., s.67; Ahmet Albayrak, *Ergenlerin Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği*, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi (içinde)*, Ed. Hayati Hökekleli, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002, s.319-320.

³² Hayati Hökekleli, *Din Psikolojisi*, TDV. Yay., Ankara, 1993, s.234.

³³Hayati Hökekleli, “Ergenlik Döneminde Dini Şüpheler”, *Din Öğretimi Dergisi*, sayı 14, 1988,s.77.

Üniversiteli gençlerin %10,4'nün ise kendilerini dindar olarak görmediklerini belirtmiş olmaları, sekülerleşmenin, mevcut yükseköğretim sisteminin ve ergenlik çağı gelişim özelliklerinin etkisi ile açıklanabilir.

Nitekim ülkemizde yapılan araştırmaların pek çoğunda ilâhiyat öğrenimi hariç yükseköğrenim ile dindarlık arasında negatif yönde bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Bunun nedenlerine ilişkin pek çok şey ileri sürülebilir. Fakat her şeyden önce ülkemizde dinî eğitim veren ilâhiyat fakülteleri dışındaki fakülte ve yüksekokulların ilgili bölümlerinde halen din ve bilimin farklı iki kutupmuş gibi karşı karşıya koyulması etkili olabilmektedir. Ayrıca akademik eğitim süreci boyunca sorgulayıcı bir zihniyetin gelişmiş olması ve dine karşı da aynı bakış açısının sergilenmiş olması bu nedenler arasında sayılabilir. Zira ülkemizde üniversite öğrencileri arasında dindarlıkla ilgili yapılan araştırmalarda dine ilgisiz, dindar olmayan ve inançsız olanların oranı % 4 ile % 40 arasında değişmektedir.³⁴ Dolayısıyla eğitim ve öğretim durumunun yükselişine paralel olarak dindarlık düzeyinde ya da dinî inanç, tutum ve davranışlarda bir azalma eğiliminin görülmesi durumunun, biraz önce değindiğimiz hususlara ilaveten kitle iletişim araçlarının olumsuz etkisi ile de yakından ilişkisi olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun (542 kişi; % 85,8'nin) anne-babası çocuklarına karşı çok ilgili, % 11,6'sının (73 kişi) orta derecede ilgili, % 2,7'sinin (17 kişi) ise daha az ilgili olduğu görülmektedir. Kaya'nın³⁵ Samsun ilinde bulunan ilköğretim ve ortaöğretim okullarındaki 944 öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Söz konusu araştırmada öğrencilerin büyük çoğunluğunun (% 86,1) demokratik ve ilgili ailelerden geldiği, % 9'unun otoriter-baskıcı ve %1,3'ünün ise ilgisiz ailelerden geldiği tespit edilmiştir. Gençlerin gerek ruh ve beden sağlığı gerekse eğitim durumları ve özellikle din - ahlâk eğitimleri açısından ilgili anne - babalara sahip olmaları ideal olarak istenilen bir durumdur. Zira söz konusu araştırmada da bu durum açıkça görülmüş olup DKAB dersine karşı tutum puan ortalaması en düşük (X=65.3) olan öğrencilerin anne - babaları ilgisiz olan öğrencilere ait olduğu gözlenmiştir.³⁶ Bununla birlikte Ekşi'nin genel lise ve İHL. öğrencilerinden oluşan bir örneklem grubu üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada, algılanan anne - baba tutumlarında yığılmanın her iki öğrenci grubunda da eşitlikçi-

³⁴ Örneğin Bkz. Hayati Hökeleki, "Gençlik ve Din İhtiyacı", *Milli Kültür Dergisi*, S.50, Ankara, 1985, ss.87-89; Orhan Türkdogan, "Kapitalistleşme Sürecinde Öğrenci Beklentileri", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S.114, 1996; Veysel Uysal, *Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*, MÜİFV Yay., İstanbul, 1996, s.57,122; Ekrem Kırca, "Üniversite Öğrencilerinde Dinî İnançlarla İlgili Tutumların Yeri ve Önemi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996, ss.63-68.

³⁵ Mevlüt Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerine Karşı Tutumları", *OMÜİFD*, S.12-13, 2001, s.60.

³⁶ Kaya, *a.g.m.*, s.61.

demokratik anne-baba tutumları üzerinde olduğu görülmüştür. Söz konusu araştırmada anne-babasının eşitlikçi-demokratik tutuma sahip olduğunu söyleyenlerin oranının %50'nin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Fakat bu oran bizim ve Kaya'nın araştırmasındaki orandan bir hayli düşüktür.³⁷ Dolayısıyla bu oranın, örneklem grubundan örneklem grubuna, kullanılan ölçme araçlarına ve araştırmanın yapıldığı zaman dilimine göre değişiklik gösterdiği söylenebileceği gibi birtakım sosyal etkenlerin öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumlarına ilişkin yorum ve ifadelerini etkilemesi de mümkündür. Bu bağlamda sosyal beğenirlik ve toplumun onaylaması gibi etkenlerin öğrencilerin algılarını ve cevaplarını etkilediği de düşünülebilir. Başka bir deyişle gençlerin biraz önce ifade edilen faktörlerin etkisi altında, toplumun onaylayacağı yönde, cevap vermiş olabilecekleri de ihtimal dahilindedir. Bununla birlikte üzerinde araştırma yapılan üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğunun ilgili anne - babalara sahip olduklarını belirtmiş olmaları, onların ruh ve beden sağlığı, kişisel gelişimleri ve başarı durumları açısından büyük avantaj olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda araştırmamızda, "Üniversiteli gençlerin Dindarlık Ölçeği'nden ve Ana-Baba İlgisi Alt Ölçeği'nden aldıkları puanlar yüksek olacaktır" şeklindeki hipotezin (hipotez 1) kısmen doğrulandığını söyleyebiliriz.

3. Sosyo-Demografik Faktörler ile Anne-Baba İlgisine İlişkin Bulgular

3.1. Fakültele ve Anne-Baba İlgisine İlişkin Bulgular

Aşağıda Tablo 2'de görüldüğü üzere üniversiteli öğrencilerin öğrenim gördükleri fakültele göre Ana-Baba İlgisi Alt Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarında bir takım farklılaşmalar görülmektedir. Buna göre Ana-Baba ilgisi Alt Ölçeği'nden en yüksek ortalamanın (2,96) Ziraat Fakültesi öğrencilerine, en düşük ortalamanın ise (2,65) U.Ü. İlâhiyat Fakültesi Öğrencilerine ait olduğu görülmektedir. ÇOMÜ Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinin ortalamalarının (2,68) ise İlâhiyat Fakültesi öğrencilerine oldukça yakın olması dikkat çekicidir.

Öğrencilerin fakültele göre Ana-Baba İlgisi Alt Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasındaki farklılıklar tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda $p < 0,01$ düzeyinde anlamlılık seviyesine ulaşmıştır. Söz konusu farklılıkların hangi fakültele arasındaki farklılıktan kaynaklandığını tespit etmek için gerçekleştirilen Scheffe (post-hoc) analizi sonucunda ise bu farkın U.Ü. İlâhiyat Fakültesi öğrencileri ile Ziraat Fakültesi öğrencileri arasındaki farklılıktan kaynaklandığı görülmüştür. Bu sonuç, ÇOMÜ Ziraat Fakültesi öğrencilerinin anne-babalarının U.Ü. İlâhiyat Fakültesi'ndeki öğrencilerin

³⁷ Halil Ekşi, "Din Eğitimi, Gençlik ve Kişilik", Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi (içinde), Ed. Hayati Hökelekli, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002, ss.169-171.

anne-babalarına göre çocuklarına karşı anlamlı derecede daha ilgili olduklarını göstermektedir.

Tablo 2. Fakülte ve Anne-Baba İlgisi (Tek Yönlü ANOVA $p < 0,01$; Scheffe $p < 0,05$)

Fakülteler	N	A.O.	Std.S.	F	P	Fark
U. Ü. İlahiyat Fak.	57	2,65	0,5822	3,962	0,001	1 ile 5 arasında
ÇOMÜ İlahiyat Fakültesi	64	2,86	0,3931			
ÇOMÜ Eğitim Fakültesi	217	2,87	0,3916			
ÇOMÜ Müh. Mim. Fak.	31	2,77	0,5603			
ÇOMÜ Ziraat Fakültesi	46	2,96	0,2062			
ÇOMÜ Fen Edebiyat Fak.	161	2,86	0,3952			
ÇOMÜ Meslek Yüksek Okulu	56	2,68	0,6062			
TOPLAM	632	2,83	0,4413			

Diğer taraftan gerek yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda gerekse sınıf değişkenini sürekli değişken olarak kabul etmek suretiyle gerçekleştirilen korelasyon analizi sonucunda öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf ile anne-babalarının ilgi düzeyleri arasında anlamlılık düzeyinde bir fark ve ilişki görülmemektedir.

3.2.Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Anne-Baba İlgisi

Aşağıda Tablo 3’de görüldüğü üzere üniversiteli öğrencilerin cinsiyetlerine göre Anne-Baba İlgisi Alt Ölçeği’nden aldıkları puan ortalamalarına bakıldığında, bayanların ortalamasının 2,8758 erkeklerinki ise 2,7832 olduğu görülmektedir.

Dolayısıyla gerçekleştirilen t-testi sonucunda bayanların lehine anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olduğu gözlenmektedir ($t = - 2,631$; $p < 0,01$). Başka bir ifadeyle kız öğrencilerin anne-babalarının çocuklarına karşı daha çok ilgili oldukları yönündeki kanaatlerinin erkek öğrencilerin kanaatlerinden daha kuvvetli olduğu söylenebilir. Nitekim Çerik’in 435 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada da bizim bulgularımıza benzer sonuçlar elde edilmiş, ailelerin, çocuklarının

cinsiyetine bağlı olarak, onlara karşı farklı tutumlar sergiledikleri görülmüştür.³⁸

Tablo 3. Anne-Baba İlgisi ve Cinsiyet Grupları Arasındaki Farklar (t-testi)

Ana-Baba İlgisi Alt Ölç.	Cinsiyet	N	A.Ort.	Std. S.	t	p
Anne-Baba İlgisi	1-Bay	309	2,7832	0,4983	-2,631	0,009
	2-Bayan	322	2,8758	0,3745		

Cinsiyet faktörünün aksine öğrencilerin yaşları ve ailelerinin gelir durumu ile anne-babalarının ilgi düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlılık düzeyinde bir fark ya da ilişki gözlenmemiştir. Başka bir deyişle sınıf değişkeninde olduğu gibi yaş ve ailenin gelir durumunun da anne-babanın çocuklarına karşı ilgili olup olmamasında manidar bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Bununla birlikte Lecompte, Lecompte ve Özer (1978)'in, Aile Tutum Ölçeğini kullanarak alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki anneler üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada, sosyo-ekonomik düzey ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki bazında, alt sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin çocuklarına karşı üst sosyo-ekonomik düzeydeki annelerden daha otoriter bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Üst sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin ise çocukları üzerinde baskı ve kontrolü desteklemedikleri, buna karşılık evliliklerindeki geçimsizliklerin çocuk yetiştirme tutumlarına etki ettiğini ileri sürdükleri tespit edilmiştir.³⁹

3.3. Anne-Babanın Eğitim Durumu ve Anne-Baba İlgisi

Araştırmada gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda öğrencilerin anne-babalarının eğitim düzeylerine göre çocuklarına karşı ilgili olma yönündeki tutumları arasında, anlamlılık düzeyinde herhangi bir farklılık olmadığı gözlenmiştir. Buna karşılık eğitim düzeyi sürekli değişken olarak kabul edilmek suretiyle gerçekleştirilen korelasyon analizi sonucunda ise öğrencilerin anne-babalarının eğitim seviyeleri ile Ana-Baba İlgisi Alt Ölçeği'ndeki düzeyleri arasında anlamlılık düzeyinde pozitif bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p<0,05$).

³⁸ Şule Çerik, "Ailelerin Gençlere Karşı Tutumları ve Gençlerin Ailelerin Tutumlarını Algılayışlarına Yönelik Üniversite Gençliği Üzerinde Bir Araştırma", *Ege Akademik Bakış Dergisi*, S.1, C.2, 2002, s.10.

³⁹ A. Lecompte - G. Lecompte, - S. Özer, "Üç SED'de Ankara'lı Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları: Bir Ölçek Uyarlaması", *Psikoloji Dergisi*. 1 (1), 1978, ss. 5-8'den nakleden Şeyma Sipahioğlu, "Ana-baba Tutumları ile Gençlerdeki Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar Arasındaki İlişki," Ankara Üniversitesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2002, s.19.

Tablo 4’de görüleceği üzere gençlerin anne-babalarının eğitim düzeylerindeki yükselişe paralel olarak çocuklara olan ilgi ve alakalarında da bir yükseliş olduğu söylenebilir. Ulusoy ve arkadaşlarının gerçekleştirdiği bir araştırmada da ilgisiz tutum gösteren annelerin yüksek oranda ilköğretim mezunu oldukları, babaların ise yükseköğretimden mezun olma oranının son derece düşük olduğu görülmüştür.⁴⁰

Diğer taraftan Bilir ve arkadaşlarının yaptıkları araştırmada da okur – yazar ya da ilköğretim mezunu olan annelerin çocuklara fiziksel ceza vermede ilk sırayı aldıkları, ayrıca ev hanımı annelerin çalışan annelerden daha fazla fiziksel ceza uyguladıkları tespit edilmiştir.⁴¹ Bu bağlamda suç işleyen çocukların genellikle baskıcı ve ilgisiz ailelerin çocukları olduğu pek çok ampirik araştırma sonuçlarında görülmektedir.⁴²

Ayrıca ceza evlerindeki mahkumlar üzerinde yapılan araştırmalarda da mahkumların anne - babalarının eğitim düzeylerinin son derece düşük olduğu gözlenmektedir.⁴³ Dolayısıyla çocuk yetiştirme konusunda eğitimsiz ve bilgisiz olan kişilerin çocuklarına karşı ya baskıcı – otoriter ya da ilgisiz bir tutum sergilediklerini, çocuklarıyla sağlıklı bir iletişim kuramadıklarını, çocuklarının ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine duyarlı olamadıklarını ve sonuç itibarıyla onlara sağlıklı bir kişilik ve karakter eğitimi, din ve ahlâk eğitimi veremediklerini söyleyebiliriz.

Tablo 4. Anne-Baba İlgisi ve Anne-Babanın Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

	Sınıf	Yaş	Annenin Eğitim Durumu	Babanın Eğitim Durumu	Aile Dindarlığı	Ailenin Gelir Durumu
	r	r	r	r	r	r
Anne-Baba İlgisi	0,029	0,017	0,090*	0,093*	- 0,025	0,043
**p<0,01 düzeyinde anlamlı, *p< 0,05 düzeyinde anlamlı						

⁴⁰ Meliha Demet Ulusoy, Nilüfer Özcan Demir, Aylin Görgün Baran, “Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Ergen Problemleri: Ankara İli Örneği”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 3, S. 3, 2005, ss. 367-384.

⁴¹ Şule Bilir, Meziyet Arı, Necati Dönmez, vd. “Türkiye’nin 16 İlinde 4-12 Yaşları Arasındaki 50.473 Çocuğa Fiziksel Ceza Verme Sıklığı ve Buna İlişkin Problem Durumlarının İncelenmesi”, *Aile ve Toplum*, Aile Araştırma Kurumu Yayınları S.1, Ankara;1991, s.57-69.

⁴² Bkz. Haluk Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001, s.138

⁴³ Erhan Tecim, “Cezaevlerinde Dini Yaşantı ve Din Algısı: Konya Örneği,” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2006, s.37.

Oysa bilinçli evlenmiş eğitimli bir kimse anne-baba rolünü, çocuğun psikolojik değerini kabullenmiş ve onun doğal gelişim seyri içinde kendini gerçekleştirme düzeyine katkıda bulunmayı amaç edinmiştir.⁴⁴ Ortalama Türk Ailesi, iletişim örüntüleri, gereken ilgiyi gösterme ve duygusal tepki verebilme bakımından yetersiz görünmektedir.⁴⁵ Yapılan araştırmalar, ilkokul mezunu annelerin, lise ve üniversite mezunlarına göre gereken ilgiyi gösterme ve aile içi iletişim becerileri bakımından daha sağlıklı ve olumsuz bir tutum sergilediklerini göstermektedir.⁴⁶ Diğer taraftan ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça aile içi ilişkilerde demokratik ilişki biçimlerinin arttığı gözlenmektedir.⁴⁷

Öğrencilerin anne-babalarının yaşayış biçimlerine göre Anne-Baba İlgisi Alt Ölçeği'nden aldıkları puanlara göz atıldığında, gençlerin anne-babalarının yaşayış biçimleri (boşanmış, birlikte, ayrı) ile anne-babalarının çocuklarına karşı ilgili olma durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlılık düzeyinde herhangi bir ilişkinin (fark) olmadığı görülmüştür. Oysa araştırmalarda anne – babanın yaşayış biçiminin çocuklara gösterilen ilgi düzeyi ile yakından ilgili olduğu, özellikle boşanmış ebeveynlerin çocuklarına karşı daha az ilgili ve buna bağlı olarak bu tür ailelerin çocuklarının daha mutsuz olduğu görülmektedir. Örneğin; Amato ve Keith'ın 92 araştırmayı meta analiz yöntemi ile incelemek suretiyle gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda, boşanmış anne – babaların çocuklarının aileleriyle birlikte yaşayan çocuklara göre daha düşük iyi oluş sergiledikleri tespit edilmiştir.⁴⁸ Bizim araştırma bulgularımızda bu hususu destekleyici bir sonucun ortaya çıkmamış olmasının üzerinde araştırma yapılan örneklem grubu, kullanılan ölçme araçları vb. gibi hususlarla ilgili olabileceği gibi araştırmada anne – babası boşanmış ya da ayrı yaşayan öğrencilerin sayıca ve oran bakımından son derece az sayıda (anne-babası boşanmış olanların oranı % 1,3, 8 kişi; anne-babası ayrı yaşayanların oranı ise % 0,9, 6 kişi) olmasından da kaynaklanmış olabilir.

3.4. Aile Dindarlığı ve Anne – Baba İlgisi

⁴⁴ Şenay Yapıcı, "Türk Toplumunda Aile ve Eğitim İlişkisi", *Turkish Studies International Periodical For he Languages, Literature and History of Turkish or Turcic* Volume 5/4 Fall 2010, s.1546.

⁴⁵ Aydan Gülerce, Türkiye'de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul, 1996, No:597.

⁴⁶ B. Işık, Y. Güven,, "Okul Öncesi Çocukların Aile İşlevlerinin İncelenmesi: Anne Açısından Aileye Genel Bakış", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, Cilt7, S. 3, 2007, s. 1263-1300.

⁴⁷ Necla Öner, "Does Education Make a Difference in the Child Rearing Attitudes of Parents in Turkey, aktaran; Şebnem Yücedağ, "Ergenlik Dönemi Problemleri İle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994), s.19.

⁴⁸ P. R. Amato, B. Keith, Parental Divorce and Well-Being of Children: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*. Vol. 110, No:1, 1991, pp.26-46.

Üniversiteli gençlerin ailelerinin dindarlık seviyesi ile anne-babalarının ilgi düzeyi arasındaki ilişkiyi test etmek için yapılan gerek tek yönlü varyans analizi (ANOVA), gerekse korelasyon testi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p > 0,05$) (Tablo 4)

Böyle bir sonuç, öğrencilerinin ailelerinin dindarlığının ne tür bir dindarlık olduğu sorusunu akla getirmektedir. Zira günümüz toplumunda genellikle dini temel kaynaklarından okumaya ve araştırmaya dayalı olmayan, daha ziyade geleneksel ve kültürel nitelikteki bir dindarlığın hâkim olduğu ve bu tür dindarlığın kişileri kendisiyle ve çevresiyle barışık, ilgili, müşfik ve sevecen bireyler haline getiremediği⁴⁹ göz önünde bulundurulacak olursa araştırmanın sonucunda böyle bir bulgunun ortaya çıkması şaşırtıcı değildir. Ayrıca bu hususta yaşanan sekülerizmin dinî hayata etkisi de göz ardı edilmemelidir. Zaten gerek öğrencilerin kendi dindarlıklarına ilişkin algıları gerekse ailelerinin dindarlık düzeylerine ilişkin algıları da bu hususu teyit edici niteliktedir. Hatırlanacağı üzere araştırmada, hem öznel dindarlık algısı hem de öznel aile dindarlığı bakımından “dindar” seçeneğini işaretleyenlerin oranı yaklaşık %50 civarında olduğu gibi hem kendilerini hem de ailelerini “çok dindar” olarak algılayanların oranının da son derece düşük (yaklaşık % 6,5) olduğu gözlenmiştir.

Araştırmada öğrencilerin din eğitimi alıp almama ve din eğitimi aldıkları yere (aile, yakın çevre, okul, diğer kurum ve kuruluşlar vs.) göre de anne-babalarının ilgili olma düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlılık derecesinde herhangi bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Tüm bu bulgulardan hareketle “üniversiteli öğrencilerin sosyo-kültürel ve demografik özelliklerine göre anne-babalarının ilgi düzeylerinin farklılaşacağı ve bunların arasında anlamlı birtakım ilişkilerin olacağı” şeklindeki hipotezimizin (hipotez 2) tamamen doğrulanmasa da kısmen doğrulandığını söylemek mümkündür.

4.Dindarlık ve Anne-Baba İlgisi

Bu başlık altında üniversite öğrencilerinin dinsel yaşantı biçimleri (inanç, ibadet, etki) ve öznel dindarlık algıları ile anne-babalarının ilgili olma düzeyleri arasındaki ilişki ve etkileşime ilişkin bulgulara yer verilmektedir. Değişkenler arasında nasıl bir ilişkisel yapı olduğunu tespit ve tasvir etmek için öznel dindarlık algısı ile Dindarlık Ölçeği'nin ölçtüğü dindarlığın üç boyutu (inanç, ibadet ve etki boyutları) ve Ana-Baba İlgisi Alt Ölçeği ile ölçülen tutum ve davranış eğilimleri arasındaki ilişkilerin yönü ve yoğunluğu pearson korelasyon analiziyle test edilmiştir.

⁴⁹ Bkz. Nurten Kimter, “İlgili-Seven Anne-Baba Tutumları ile Din ve Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine,” Dini Araştırmalar Dergisi, C.8, S.46,2015, ss.26-38.

Aşağıda Tablo 5’te görüldüğü üzere öğrencilerin öznel dindarlık algısı ve dinî ibadetleri yerine getirme düzeyleri ile anne-babalarının ilgili olma durumları arasında negatif yönde hafif bir eğilim görülse de istatistiksel açıdan anlamlılık düzeyine ulaşan bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p>0,05$). Dolayısıyla gençlerin kendilerini dindarlık bakımından algılayış biçimlerinde ve dinî ibadetleri yerine getirme derecelerinde, anne-babalarının ilgili olup olmamaları etkili değildir.

Tablo 5. Dindarlık ve Anne- Baba İlgisi Arasındaki İlişki

	Öznel Dindarlık Algısı	Dindarlık-İnanç Boyutu	Dindarlık-İbadet Boyutu	Dindarlık-Etki Boyutu
	r	r	r	r
Anne-Baba İlgisi	- 0,017	0,030	- 0,021	0,019
** $p < 0,01$; * $p < 0,05$				

Aynı şekilde üniversiteli gençlerin günlük yaşamlarında ve sosyal ilişkilerinde dinin etkisini hissetme dereceleri ve dinî inançlara bağlanma düzeyleri ile anne-babalarının ilgili olma durumları arasında da anlamlılık düzeyinde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$). Başka bir deyişle anne-babalarının ilgi düzeyleri öğrencilerin dinî inançlarına ve dinin etkisini günlük yaşamlarında hissetme derecelerine etki etmemektedir.

Bu durumda araştırmanın en temel hipotezini teşkil eden “Gençlerin dini yaşantı biçimleri (dini inanç, ibadet, etki boyutları) ve öznel dindarlık seviyeleri ile anne-babalarının ilgi düzeyleri arasında anlamlılık düzeyinde pozitif bir ilişki vardır” şeklindeki hipotez 3’ ün araştırma bulgularıyla doğrulanmadığını söyleyebiliriz.

Esasında gerek Batı’da gerekse ülkemizde yapılan ampirik araştırmalar sonucunda inanılan dinin türüne, algılanma ve yaşanma biçimlerine bağlı olarak ortaya çıkan dindarlıkla anne-baba tutumları arasında farklı türden birtakım ilişkiler olduğu görülmektedir. Dolayısıyla araştırmaların bazılarında ilgili-seven ya da demokratik anne-baba tutumları ile din ve dindarlık arasında pozitif yönde ve anlamlılık düzeyinde bir ilişki olduğu görülürken bazı araştırmalarda negatif ya da nötr yönde ilişkilerin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte araştırmaların çoğunda ilgili ve seven ya da demokratik anne-baba tutumları ile çocukların ve gençlerin dindarlığı, dine karşı tutumları arasında pozitif yönde ilişkiler olduğu hatta ailede annenin tutumunun çocuk üzerindeki etkisinin babadan daha fazla olduğu görülmektedir. Örneğin; Batı’da Björkqvist ve Holm’un 1002 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada bizim sonuçlarımızla tersi yönde bulgular elde edildiği, anne- babasıyla duygusal olarak iyi ilişkileri olan gençlerin dine karşı da olumlu bir tutuma sahip

oldukları bununla birlikte araştırma sonuçlarının cinsiyete göre biraz farklılık arz ettiği görülmüştür. Zira söz konusu araştırmada dindar olan anne-babalarıyla duygusal olarak olumlu ilişkileri bulunan kızlarda her iki ebeveynin, dindarlığı güçlendirici yönde etkisinin neredeyse eşit derecede olduğu gözlenirken erkeklerde babayla olumsuz, anne ile olumlu duygusal ilişkilere sahip olmanın dindarlığı, her iki ebeveynle duygusal olarak olumlu ilişkilere sahip olmadan daha fazla yordadığı ve erkeklerde baba tutumunun dindarlığı güçlendirici yönde herhangi bir etkisinin bulunmadığı gözlenmiştir.⁵⁰ Yine ülkemizde Dinç'in anne - baba tutumları ile dinî yönelim arasındaki ilişkiyi incelemek için İstanbul'da 11-18 yaş arası 157 ilköğretim ve ortaöğretim öğrencisi üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada dinî yönelim ile algılanan anne-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken, dini yönelim ile algılanan anne-baba tutumlarının alt boyutları arasında yapılan karşılaştırmalarda anlamlılık düzeyinde birtakım ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Zira söz konusu araştırmada dinî yönelimin duygu boyutu ile anne-baba tutumlarından tutarlı disiplin ve standartların belirliliği arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülürken dini yönelimin duygu boyutu ile olumsuz anne-baba tutumlarından birisi olan duygusal cezalandırma arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde bir ilişki olduğu görülmüştür.⁵¹ Dolayısıyla söz konusu araştırmadan elde edilen sonuçların bizim araştırma bulgularımızla kısmen benzerlik gösterdiği söylenebilir. Bununla birlikte yine Uysal'ın 14 - 26 yaş arası gençlerde empati eğilimi, anne - baba tutumları ve dindarlık arasındaki ilişkiyi incelemek için gerçekleştirdiği araştırmada, bizim bulgularımızın tam tersi yönünde sonuçlar elde edildiği görülmüştür. Zira söz konusu araştırma sonucunda, anne - babalarının kendilerine karşı demokratik tutum sergilediğini düşünen gençler arasında dindarlık düzeyinin daha yüksek olduğu, buna karşın babalarını "otoriter" ve "ilgisiz" bulanlar arasında ise dindarlık eğiliminin daha düşük olduğu görülmüştür.⁵²

Ayrıca araştırmalarda anne - baba tutumlarının din ve dindarlık üzerinde olduğu gibi bu hususla yakından ilişkili bir konu olan Tanrı algısı veya Tanrı tasavvuru üzerinde de etkili olduğu görülmüştür. Nitekim Hertel ve Donahue'nin ABD'de 1220 erkek 1340 kız öğrenci üzerinde yaptıkları araştırmada, babasını ilgili ve seven olarak algılayan ve anne-babası seven Tanrı imajına sahip olan çocukların, Tanrı'yı da seven bir varlık olarak

⁵⁰Björkqvist, Kaj and G. Holm, Nils, (1986). "Parental Influence On Religiosity", Presented at the Annual Meeting of the Society Study On Religion in Washington, DC, November 13-16, Revision For This Volume,1995, PP.79-88. (s.79)

⁵¹Ayşenur Dinç, "Ergenlerde Anne - Baba Tutumları ve Dini Yönelim" (2007). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,ss.92-95.

⁵²Veysel Uysal, (2015). "Gençlerde Empati Eğilimi, Anne - Baba Tutumları ve Dindarlık", DEÜİFD'de yayınlanmak üzere olan bir çalışma, s.11.

algıladıkları hatta bu hususta annenin çocuk üzerindeki etkisinin babadan daha fazla olduğu görülmüştür.⁵³

Benzer şekilde Pakistan'da 20-25 yaş arası 50 kişilik bir örneklem üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada ihmalkar, ilgisiz bir anne-babaya sahip olmanın koruyucu ve şefkatli Tanrı algısına olumsuz yönde etki ettiği tespit edilmiştir.⁵⁴ Yine 18-27 yaş arası Amerikalı gençler üzerinde gerçekleştirilen bir başka araştırmada da duygusal olarak soğuk ve manevî desteğin olmadığı bir aile ortamından gelen gençlerin Tanrı'yla ilişkilerinin daha soğuk ve samimiyetten uzak olduğu görülmüştür.⁵⁵

Gerçekte araştırmaların çoğunda ilgili anne - baba tutumları ile dindarlık arasında pozitif yönde bir ilişkinin ortaya çıkmasının nedenini anlamak zor değildir. Her şeyden önce tüm çocuklarda bitmek tükenmek bilmeyen bir dinî merak duygusu ve sarsılmaz bir kuvvet arayışı vardır.⁵⁶ İşte çocukta doğuştan var olan bu din duygusunun uyandırılması, şuurlu hale getirilmesi ve geliştirilmesi için öncelikle sevgi ve ilgi dolu bir aile ortamına ihtiyaç vardır. Zira seven ve ilgi gösteren bir ebeveyn tutumunun sergilenmediği yani şiddet ve çatışmaların olduğu, sevgi, ilgi ve anlayıştan yoksun bir aile ortamında yetişen bir çocuğa dinî ve manevî değerleri kazandırmak zor olduğu gibi sağlıklı bir dindarlığı oluşturmak da imkânsızdır. Nitekim sevgi ve ilgi yoksunluğu çektiklerinde gençlerin dinî ibadetleri yerine getirmede isteksizlik göstermeleri ve ahlâk kurallarına uymamaları kişilik oluşumunda ve karakter gelişiminde sevginin önemini açık bir şekilde göstermektedir.⁵⁷ Esasında sevgi ve ilgi yoksunluğu ile ibadetlere olan ilgisizlik ve sevgide doyumun sağlanması ile ahlâki davranışlara uyma arasındaki anlamlı ilişkiyi ortaya koyan araştırma sonuçları mevcuttur.⁵⁸ Dolayısıyla yeterince ilgi ve sevgi göstermeyen, davranışları ile rol model olamayan anne- babaların vereceği din ve karakter eğitiminin sağlıklı ve başarılı olması beklenemez. Çünkü çocuk, anne - babası ile ilişkileri, iletişimi sağlıklı ve iyi olduğunda, onların hoşuna giden ya da isteyip arzuladıkları davranışları benimsemeye, davranışlarında uygulamaya ve bir kişilik özelliği haline getirmeye yatkın hale gelecektir. Bu

⁵³ J. Julie Exline, J. Homolka Steffany, B. Grubbs Joshua, "Negative Views of Parents and Struggles with God: An Exploration of Two Mediators," *Journal of Psychology & Theology* 41 (2013) 3: 200-212.

⁵⁴ Najma Najam Sidra Batool, "Relationship between Perceived Parenting Style, Perceived Parental Acceptance- Rejection (PAR) and Perception of God among Young Adults," *Journal of Behavioural Sciences* 22 (1), 2012, pp. 83-99.

⁵⁵ Angie McDonald, *et al.*, "Attachment to God and Parents: Testing the Correspondence vs. Compensation Hypotheses," *Journal of Psychology & Christianity* 24 (1), 2005, pp. 21-28.

⁵⁶ Erdil, *a.g.e.* s.78.

⁵⁷ Bkz. Aysel Ekşi, *Çocuk, Genç ve Ana- Babalar*, Bilgi Yay., Ankara, 1990, s.187 vd.; Hayrani Altıntaş, *İnsan ve Psikoloji*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1989, s.250.

⁵⁸ Bkz. Zeynüddin Aslan, "Sevgi Yoksunluğu ve Dini Davranış" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1994, ss.66-96.

nedenle dindar olan anne – babaların çocukları dine karşı mesafeli, ilgisiz hatta olumsuz bir tutum sergilediklerinde bu durum, çoğu zaman ailedeki sevgi bağlarının problemlili olduğunun ve kullanılan dinî eğitim metodunun yanlış olduğunun bir göstergesi olabilmektedir. Çünkü baskı ve zorlamaya dayanan, maddî ve manevî cezaların sıkça uygulandığı bir dinî eğitim ve öğretim metoduna maruz kalan çocuklarda ergenlikteki dinî şüpheler daha fazla görülmektedir.⁵⁹ Benzer şekilde dinden uzaklaşan ve din değiştiren kimselerin çocukluk yaşantılarına bakıldığında da, çocukluk dönemlerindeki negatif etkilerin izlerini yıllar sonraki yaşantılarında görmek mümkündür.⁶⁰

Bununla birlikte araştırmamızın sonucunda anne-babaların ilgili olma düzeyleri ile gençlerin dinsel yaşantı biçimleri ve öznel dindarlık algıları arasında pozitif yönde ve anlamlılık düzeyinde bir ilişkinin ortaya çıkmamış olmasının değişik nedenleri olabilir. Her şeyden önce örneklemden ve kullanılan ölçme araçlarından kaynaklanabilecek farklılıklar olabileceği gibi ayrıca araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere araştırmaya katılan gençlerin tüm dindarlık boyutlarından aldıkları puanların ortalamasının yüksek olmadığı (özellikle dinî ibadet boyutundaki ortalamalarının diğerlerinden daha düşük olduğu) ve öznel dindarlık algısı bakımından da öğrencilerin yaklaşık yarısına yakınının biraz dindar ve dindar olmadıklarını (% 35,1 + %10,4) belirtmiş olmaları, ayrıca üniversiteli gençlerin yaklaşık yarısına yakınının (% 41 + % 6,5) hayatlarının bir döneminde kısmen din eğitimi aldıklarını ya da hiç almamış olduklarını ifade etmiş olmaları ve yine din eğitimi aldıklarını belirtenlerin büyük çoğunluğunun din eğitimlerini resmî eğitim kurumlarındaki Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinden ve din eğitimi veren kurum ve kuruluşlardan (İHL, İlahiyat Fakültesi gibi) aldıklarını belirtmiş olmaları (% 39,9) + % 29,9); aile ve yakın çevreden din eğitimi aldıklarını ifade edenlerin ise sadece % 21,7 oranında olması, bunun yanında öğrencilerin yarısına yakınının (% 32,9 + % 8,7 = % 41,6), ailelerini 'biraz dindar' ve 'dindar olmayan' şeklinde ifade etmiş olmaları vb. gibi hususlar göz önünde bulundurulduğunda örneklem grubunun dindarlığında aile etkisinin çok fazla olmadığı görülecektir. Dolayısıyla bu husus, araştırmanın örneklem grubunu teşkil eden öğrencilerin dinsel yaşantı biçimleri (dindarlık boyutları) ve öznel dindarlık algıları ile anne-babalarının ilgili olma durumları arasındaki korelasyonun düşük düzeyde olmasının nedenlerinden birisi olabilir. Ayrıca öğrencilerin büyük çoğunluğu birtakım faktörlerin etkisi altında kalarak (sosyal beğenirlik vb.) Anne-Baba İlgisi Alt Ölçeğindeki maddelere samimî bir şekilde cevap vermemiş de olabilirler ya da var olan gerçeği değil olmasını istedikleri, özledikleri anne-baba tutumlarını ifade etmiş de olabilirler. Zira her ne kadar günümüzde sanayileşme ve modernleşmeyle birlikte meydana gelen hızlı toplumsal

⁵⁹ Abdülkerim Bahadır, "Ergenlik Döneminde Dini Şüpheler ve Tereddütler," Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi (içinde), Ed. Hayati Hökelekli, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002, s.302.

⁶⁰ Köse - Ayten, *a.g.e.* s.132.

değişmelere bağlı olarak Türk aile yapısı şekil olarak çekirdek aile olma yönünde bir değişim ve dönüşüm göstermiş olsa da ailedeki ilişki tarzları halen otoriter olma özelliğini devam ettirmektedir. Nitekim yapılan ampirik araştırmalarda da bu husus ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Albayrak'ın 45 kişilik İHL öğrencileri üzerinde boylamsal olarak gerçekleştirdiği araştırmada anketin ön denemesinde katılımcılara hiçbir mesaj verilmeden yapılan nötr içerikli anket uygulamasında tüm boyutlarda (inanç, ibadet, duygu, bilgi ve ahlâk) sevgi-korku dengesinin görülemeyişinin nedenlerinden birisi olarak gençlerin dinî gelişimlerinde korku ve baskının sevgiye nazaran daha etkin olarak kullanılmasının olabileceği ifade edilmiştir.⁶¹

Diğer taraftan araştırmada anne-babanın ilgili olma durumları ile hem dindarlık düzeyleri hem de öğrencilerin dinsel yaşantı biçimleri (dindarlık boyutları) ve öznel dindarlık algıları arasında pozitif ve anlamlılık düzeyinde bir ilişki görülmezken anne-babanın eğitim durumları ile ilgili ve seven anne-baba tutumları arasında pozitif yönde ve anlamlılık düzeyinde bir ilişkinin çıkmış olması, bizim örneklem grubumuz bazında ilgili anne-baba tutumuna sahip olmada eğitimin daha etkili bir faktör olduğunu gözler önüne sermektedir. Ayrıca bu bulgudan hareketle toplumumuzda genel olarak temel kaynaklardan okumaya ve araştırmaya dayalı bilinçli dindarlıktan ziyade geleneğe ve kültüre göre şekillenmiş olan bir dindarlığın yaygın olduğunu ve böyle bir dindarlığın da anne-babaları çocuklarına karşı ilgili ve sevecen hale getirmede pek etkili ve yeterli olmadığını dolayısıyla eğitimi anne-baba olmadan dini ve manevî değerleri çocuklara benimsetmenin ve sağlıklı bir dindar kişiliği meydana getirmenin pek mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Esasında bu hususu, fakülte ve anne-baba ilgisi arasındaki farkı gösteren araştırma bulgusu da teyit etmektedir. Zira hatırlanacağı üzere araştırmamızda U.Ü. İlâhiyat Fakültesi'ndeki öğrencilerin anne-babalarının ÇOMÜ Ziraat Fakültesi öğrencilerinin anne-babalarına göre anlamlı derecede daha ilgisiz olduğu tespit edilmişti. Yakın zamana kadar İHL ve İlâhiyat Fakültesi öğrencilerinin genellikle sosyo-ekonomik ve eğitim seviyesi düşük, daha ziyade küçük yerleşim yerlerinde yaşayan ailelerden gelen gençler olduğu⁶² gerçeği göz önünde bulundurulursa söz konusu bulguyu anlamak güç değildir. Ayrıca daha önce de ifade edildiği üzere eğitim durumu ile ilgili-seven anne - baba tutumu ya da demokratik anne - baba tutumu arasındaki pozitif ve anlamlı ilişkiyi pek çok araştırma sonucu da ortaya koymaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Üniversiteli öğrenciler üzerinde gerçekleştirilen araştırmada gençlerin Dindarlık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarına bakıldığında gerek dinî inançları benimseme ve onlara bağlılık gerekse dinî inancın

⁶¹ Bkz. Albayrak, *a.g.m.* s.332.

⁶² Bkz. Ekşi, *a.g.m.*, ss.170-171; Albayrak, *a.g.m.* s.332.

bireysel ve toplumsal hayata olan etki düzeylerinin son derece yüksek olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte inancın gereği olarak yapılan ve inancın dış dünyadaki tezahürlerinden ibaret olan ibadetleri yerine getirme düzeylerinin ise daha düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin, kendi dindarlıklarını algılayış biçimlerinin bir ifadesi olan öznel dindarlık algısı bakımından yaklaşık yarısına yakınının (%47,6) kendilerini 'dindar', çok az bir örneklem grubunun ise (% 6,8'nin) kendilerini 'çok dindar' olarak gördükleri tespit edilmiştir. % 10,4 oranında bir örneklem grubu ise kendilerini dindar olarak görmediklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar üzerinde yaşanan sekülerleşme sürecinin ve yükseköğretim sisteminin etkisi olduğu gibi ergenlik döneminin özelliklerinin de etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmada gençlerin Anne-Baba İlgisi Alt Ölçeği'nden aldıkları puanlara göz atıldığında, onların büyük çoğunluğunun (% 85,8) anne-babalarının çocuklarına karşı son derecede ilgili, % 11,6'lık bir grubun anne-babasının çocuklarına karşı orta derecede ilgili, % 2,7'sinin anne-babasının ise çocuklarına karşına daha az ilgili oldukları gözlenmiştir.

Araştırmaya katılan gençlerin öğrenim gördükleri fakültelere göre Anne-Baba İlgisi Alt Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında birtakım farklılıklar olduğu ve bu farklılıkların $p < 0,01$ düzeyinde anlamlılık seviyesine ulaştığı görülmüştür. Buna göre ÇOMÜ Ziraat Fakültesi'ndeki öğrencilerin anne-babalarının U.Ü. İlahiyat Fakültesi'ndeki öğrencilerin anne-babalarına göre çocuklarına karşı daha fazla ilgili oldukları görülmüştür. Bununla birlikte araştırmamızda sınıf değişkeni ile Anne-Baba İlgisi Alt Ölçeği'nden alınan puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlılık düzeyinde bir ilişki bulunmadığı görülmüştür. Dolayısıyla öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıfların anne-babalarının çocuklarına olan ilgi düzeylerinde manidar bir etkide bulunmadığını söylemek mümkündür.

Araştırmada cinsiyet faktörlerine göre öğrencilerin Anne-Baba İlgisi Alt Ölçeği'ndeki puan ortalamalarına göz atıldığında, kız öğrencilerin lehine anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Bu durumda kızların anne-babalarının erkeklerin anne-babalarına göre çocuklarına karşı daha fazla ilgili olduklarını söylemek mümkündür. Buna karşılık araştırmamızda öğrencilerin yaşları ile anne-babalarının ilgili olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlılık düzeyinde bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Üniversiteli gençlerin ailelerinin gelir durumuna göre anne-babalarının ilgili olma düzeylerine bakıldığında, gerek tek yönlü varyans analizi (ANOVA) gerekse korelasyon analizi sonucunda her iki değişken arasında anlamlılık düzeyinde bir farkın ve ilişkinin olmadığı gözlenmiştir. Başka bir deyişle sınıf ve yaş değişkeninde olduğu gibi ailenin gelir

durumunun da anne-babanın çocuklarına karşı ilgili olup olmamasında manidar bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Benzer şekilde araştırmamızda üniversiteli öğrencilerin anne-babalarının eğitim durumlarına göre Anne-Baba İlgisi Alt Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında manidar bir farkın olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin anne-babalarının eğitim düzeyi sürekli değişken olarak alınmak suretiyle gerçekleştirilen korelasyon analizi sonucunda, gençlerin anne-babalarının eğitim düzeyleri ile çocuklarına karşı ilgili olma durumları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda gençlerin anne-babalarının eğitim düzeylerindeki yükselişe bağlı olarak çocuklarına olan ilgilerinde bir artış olduğu, anne-babanın eğitim seviyesindeki düşüşe bağlı olarak çocuklarına olan ilgi ve alakalarında da bir düşüş olduğu söylenebilir. Ayrıca bu araştırmadan elde edilen veriler, babanın eğitim durumunun annenin eğitim durumundan daha etkili olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin anne-babalarının yaşayış biçimlerine göre Anne-Baba İlgisi Alt Ölçeği'nden aldıkları puanlara göz atıldığında, gençlerin anne-babalarının yaşayış biçimleri (boşanmış, birlikte, ayrı) ile anne-babalarının çocuklarına karşı ilgili olma durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlılık düzeyinde herhangi bir ilişkinin (fark) olmadığı görülmüştür.

Benzer şekilde araştırmada öğrencilerin ailelerinin dindarlık düzeylerine göre çocuklarına karşı ilgili olma durumları arasında hiçbir anlamlı ilişki görülmediği gibi gençlerin din eğitimi alıp almama durumları ve din eğitimi aldıkları yer ile anne-babalarının ilgi düzeyleri arasında da anlamlılık derecesinde bir ilişki söz konusu değildir.

Üniversiteli gençlerin "Dindarlık Ölçeği" ile ölçülen dindarlığın üç boyutu (inanç, ibadet, etki) ve öznel dindarlık algıları ile anne-babalarının ilgi düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde, öğrencilerin dinî inançlara bağlılık ve onları benimseme dereceleri ile anne-babalarının ilgili olma düzeyleri arasında anlamlılık düzeyinde herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p > 0,05$).

Yine dinî hayatın ibadet boyutu ile anne-baba ilgisi arasındaki ilişkilere bakıldığında, öğrencilerin dinî ibadetleri yerine getirme derecesi ile anne-babalarının çocuklarına karşı ilgili olma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$). Dindarlığın diğer boyutlarında olduğu gibi dinin etki boyutu ile anne-baba ilgisi arasında anlamlı herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Başka bir deyişle, gençlerin dinin günlük yaşamlarında ve sosyal hayatlarındaki etki düzeyi ile anne-babalarının ilgili olma durumları arasında anlamlılık seviyesine ulaşan herhangi bir ilişki görülmemiştir ($p > 0,05$). Benzer şekilde üniversiteli gençlerin öznel dindarlık algıları ile Anne-Baba İlgisi Alt

Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlılık düzeyine ulaşan farklılaşmalar olmadığı görülmüştür (p>0,05).

Özetle ifade etmek gerekirse üniversiteli gençlerin dindarlık düzeyleri ile ilgili anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi ampirik olarak incelemeyi konu edinen bu araştırmanın sonucunda araştırmanın amacına uygun olarak başlangıçta belirlediğimiz araştırma hipotezlerinden hipotez 1'in tamamen, hipotez 2'nin kısmen doğrulandığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte araştırmanın temel hipotezini teşkil eden hipotez 3'ün ise araştırma bulgularımızla doğrulanmadığını, dolayısıyla ilgili-seven ya da demokratik anne-baba tutumları ile dindarlık arasındaki ilişkiyi daha açık bir şekilde ortaya koyabilmek için farklı örneklem grupları üzerinde daha çok sayıda ampirik araştırmanın yapılmasına ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- ALBAYRAK, Ahmet, *"Ergenlerin Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği"*, Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi (içinde), Ed. Hayati Hökelekli, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002.
- AMATO, P.R. and KEİTH, B., Parental Divorce and Well-Being of Children: A meta- Analysis. *Psychological Bulletin*. Vol. 110, No:1, 1991, pp.26-46.
- ASLAN, Zeynüddin, *"Sevgi Yoksunluğu ve Dini Davranış"* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1994.
- BAHADIR, Abdülkerim, *"Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler,"* Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi (içinde), Ed. Hayati Hökelekli, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002.
- BARETT, D.B. and JOHNSON, T.M., (Eds.), World Christian Database, "Religions (Atheists/Agnostics) by Country" in World Christian Trends, William Carey Library, 2007, <http://www.worldchristiandatabase.org/wcd/esweb.asp?WCI=Results&Query=252>.
- BİLGİN, Beyza, *İslâm ve Çocuk*, DİB Yay., 4. bsk., Ankara, 2000.
- BİLİR, Şule- Arı, Meziyet, Dönmez, Necati vd. "Türkiye'nin 16 İlinde 4-12 Yaşları Arasındaki 50.473 Çocuğa Fiziksel Ceza Verme Sıklığı ve Buna İlişkin Problem Durumlarının İncelenmesi", *Aile ve Toplum*, Aile Araştırma Kurumu Yayınları, S.1, Ankara, 1991, ss.57-69.
- BJÖRKQVİST, Kaj- . HOLM, Nils G, *"Parental Influence On Religiosity"*, Presented at the Annual Meeting of the Society Study On Religion in Washington, DC, November 13-16,1986, Revision For This Volume,1995, PP.79-88.

- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, Kılıç Çakmak, Ebru, Akgün, Özcan Erkan, Kradeniz, ŞİRİN, Demirel Funda, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 13.bsk., Pegem Akademi Yay., Ankara, 2012, ss.12-15.
- ÇELİK, Celaleddin, "Kentsel Dindarlık: Kentlilik Tecrübelerinde Farklılaşan dindarlıklar," Ü.Günay-C.Çelik (Ed.), *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* içinde, ss.81-111.
- ÇERİK, Şule, "Ailelerin Gençlere Karşı Tutumları ve Gençlerin Ailelerin Tutumlarını Algılayışlarına Yönelik Üniversite Gençliği Üzerinde Bir Araştırma", *Ege Akademik Bakış Dergisi*, S.1, C.2, 2002, ss.21-24.
- DİNÇ, Ayşenur, "Ergenlerde Anne - Baba Tutumları ve Dini Yönelim" (2007), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.92-95.
- EKŞİ, Aysel, *Çocuk, Genç ve Ana- Babalar*, Bilgi Yay., Ankara, 1990.
- EKŞİ, Halil, "Din Eğitimi, Gençlik ve Kişilik", *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi* (içinde), Ed. Hayati Hökelekli, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002, ss.153-182.
- El- Buharî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, (256/870), *el-Cami'us-Sahih*, C.I-VIII, El-Mektebetül İslâmiyye, İstanbul, 1979.
- ERDİL, Kemalettin, *Aile Okulu*, TDV Yay., Ankara, 1991.
- Et-TİRMİZİ, Ebu İsa Muhammed b. İsa, (279/892), *Sünen'üt-Tirmizi*, C.I-V, Daru İhyai't-Turasi'l Arabiyye, Beyrut, 1938 (1357).
- EXLINE, J. JULIE, Steffany, J. HOMOLKA, Joshua B., GRUBBS, "Negative Views of Parents and Struggles with God: An Exploration of Two Mediators," *Journal of Psychology & Theology* 41 (3) 2013, pp. 200-212.
- GLOCK Charles Y.- STARK, Redney, *Religion and Society in Tension*, Chicago, 1965, pp.18-21.
- GÜLERCE, Aydan, *Türkiye'de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul, 1996, No:597.
- HÖKELEKLİ, Hayati, "Gençlik ve Din İhtiyacı", *Milli Kültür Dergisi*, S.50, Ankara, 1985, ss.87-89.
- _____, "Ergenlik Döneminde Dini Şüpheler", *Din Öğretimi Dergisi*, S..14, 1988, ss.73-82
- _____, *Din Psikolojisi*, TDV Yay., Ankara, 1993.
- _____, *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, DEM Yay., İstanbul, 2009.
-

- _____, *İslâm Psikoloji Yazıları*, DEM Yay., İstanbul, 2012.
- IŞIK, B.- GÜVEN, Y. "Okul Öncesi Çocukların Aile İşlevlerinin İncelenmesi: Anne Açısından Aileye Genel Bakış", Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Cilt 7, S. 3, 2007, ss. 1263-1300.
- KAYA, Mevlüt, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerine Karşı Tutumları", *OMÜİFD*, S.12-13, 2001, s.60.
- KAYIKLIK, H., *Değişen Dünyada Birey, Din ve Dindarlık*, Ü.Günay - C. Çelik (Ed.), Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi içinde, Karahan Yayınevi, Adana, 2006, ss.157-174.
- KAYMAKCAN, Recep, "Değer Kavramı ve Gençlerin Dini Değerleri", *Eğitime Bakış Dergisi*, S.18, 2010(6), ss.10-17.
- KIMTER, N., "İlgili-Seven Anne-Baba Tutumları ile Din ve Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine," *Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, sayı,46, 2015, ss.9-45.
- KIRCA, Ekrem, "*Üniversite Öğrencilerinde Dinî İnançlarla İlgili Tutumların Yeri ve Önemi*", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996.
- KÖKTAŞ, M. Emin, *Türkiye'de Dini Hayat: İzmir Örneği*, İşaret Yay., İstanbul, 1993.
- KÖSE, Ali, *Sekülerden Kutsala Yolculuk*, A.Köse (Ed.), *Sekülerizm Sorgulanıyor* içinde, *Ufuk Kitapları*, İstanbul, 2002, ss.123-222.
- _____, *Neden İslâm'ı Seçiyorlar?*, İz Yayıncılık, 3.bsk., İstanbul, 2012.
- _____- Ayten, Ali, *Din Psikolojisi*, Timaş Yay., 3.bsk., İstanbul, 2013.
- KULA, N., *Din ve Kimlik*, Ayışığı Kitapları, İstanbul, 2001.
- MCDONALD, Angie, *et al.*, "Attachment to God and Parents: Testing the Correspondence vs. Compensation Hypotheses," *Journal of Psychology & Christianity* 24 (1), 2005, pp. 21-28.
- MEHMEDOĞLU, A.U., "*Dindarlarda ve Dindar Olmayanlarda Kişilik Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*" (Yayınlanmamış Doktora Tezi), M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1999.
- MORGAN, Clifford T., *Psikolojiye Giriş*, Çevirenler. Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yay., Ankara, 1988.
- MÜSLİM, Ebu'l Husayn Müslim b. El-Haccac el-Kuşeyrî, (261/875), *Sahihi Müslim*, C.I- V, Dâru İhyâi't-Turâsi'l Arabiyye, Beyrut, 1954 (1374).
- NAJAM, Najma – BATOOL, Sidra, "Relationship between Perceived Parenting Style, Perceived Parental Acceptance- Rejection (PAR) and

Perception of God among Young Adults," *Journal of Behavioural Sciences* 22 (1), 2012, pp. 83-99.

ONAY, Ahmet, *Dindarlık Etkileşim ve Değişim*, DEM Yay., İstanbul, 2004.

SİPAHIOĞLU, Şeyma, *Ana-baba Tutumları ile Gençlerdeki Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar Arasındaki İlişki*, Ankara Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2002.

TECİM, Erhan, *Cezaevlerinde Dini Yaşantı ve Din Algısı: Konya Örneği*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2006.

TÜRKDOĞAN, Orhan, "Kapitalistleşme Sürecinde Öğrenci Beklentileri", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S.114, 1996.

ULUSOY, M. D.- Demir, N.Ö.- Baran, A. G., "Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Biçim ve Ergen Problemleri: Ankara İli Örneği", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3, 2005, ss. 367-384.

UYŞAL, Veysel, *Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*, MÜİFV Yay., İstanbul, 1996.

_____, "İslâmi Dindarlık Ölçeği Üzerine Bir Pilot Çalışma," *İslâmi Araştırmalar*, VIII, sy.3-4, Ankara, 1995.

_____, *Türkiye'de Dindarlık ve Kadın*, Çamlıca Yay., İstanbul, 2003.

_____, "Gençlerde Empati Eğilimi, Anne-Baba Tutumları ve Dindarlık", DEÜİFD'de yayınlanmak üzere olan bir çalışma, 2015.

YAPAREL, R., "Yirmi-Kırk Yaşlar Arasında Kişilerde Dini Hayat ile Psiko-Sosyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma" (Yayınlanmamış Doktora Tezi), A.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1987.

YAPICI, Asım, *Ruh Sağlığı ve Din*, Karahan Yay., Adana, 2007.

YAPICI, Şenay, "Türk Toplumunda Aile ve Eğitim İlişkisi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History Turkish or Turkic* Volume 5/4 Fall 2010, ss.1544-1570.

YAVUZER, Haluk, *Çocuk ve Suç*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001.

YÖRÜKOĞLU, Atalay, *Çocuk Ruh Sağlığı*, Özgür Yayın Dağıtım, 17.bsk., İstanbul, 1992.

_____, *Gençlik Çağı*, 10.bsk, Özgür Yayınları, İstanbul, 1998.

YÜCEDAĞ, Şebnem, "Ergenlik Dönemi Problemleri İle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994.

